

PERHEKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY

Tukea vammaisten lasten perheiden arkeen

Laura Viitanen

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2014

Kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä VIITANEN, Laura	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 4.4.2014
	Sivumäärä 50	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi PERHEKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY- TUKEA VAMMAISTEN LASTEN PERHEIDEN ARKEEN		
Koulutusohjelma Kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja WALDEN, Pirjo		
Toimeksiantaja Vammaispalveluhanke, Kanta- ja Päijät-Hämeen osahanke		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimus tehtiin osana Vammaispalveluhankkeen Kanta- ja Päijät-Hämeen osahanketta (2012–2013). Osahankkeessa kehitettiin asiakastyön malli jonka teoreettisena perustana ovat yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely ja perhelähtöisyys. Asiakastyön mallin perusteella luotiin perhetyöntekijän ja perheen yhteistä työskentelyä tukevat työvälineet. Asiakastyön malli nimettiin perhekeskeiseksi suunnitelmatyöskentelyksi (PeKS).</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten kehittämishankkeessa mukana olleet kolme perhettä kokivat perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden toteutuneen työskentelyssä ja millaista hyötyä perheet kokivat työskentelystä saaneensa. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla elokuussa 2013. Haastatteluaineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tuloksia verrattiin perhelähtöisyyden periaatteiden (Dunst ym. 1991) kuuteen osa-alueeseen. Sen lisäksi tuloksia tarkasteltiin yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn näkökulmasta. Haastateltavat perheet toivat esille yhteensä 23 tulosta, jotka sijoittuivat kaikille perhelähtöisyyden periaatteiden kuudelle osa-alueelle. Tulosten perusteella perheet kokivat perhekeskeisen työskentelyn periaatteiden toteutuneen työskentelyssä lähes kokonaan tai kokonaan. Työntekijän antaman ohjauksen ja neuvonnan perheet kokivat perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn onnistumisen kannalta erittäin tärkeäksi.</p> <p>Opinnäytetyön perusteella perhekeskeistä suunnitelmatyöskentelyä voi suositella perhetyöhön ja se soveltuu kuntoutuksen ohjaajan työvälineeksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Perhelähtöisyys, yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely, vammaisten lasten perheet, asiakastyön malli, perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely, kuntoutuksen ohjaus ja suunnittelu		
Muut tiedot		

Author VIITANEN Laura	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 4.4.2014
	Pages 50	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title Family centred planning- supporting the daily life of disabled children's families		
Degree Programme Rehabilitation counselling		
Tutor WALDEN, Pirjo		
Assigned by Rehabilitation Service Project: The Kanta- and Päijät-Häme Subproject		
<p>Abstract</p> <p>This study was conducted as a part of the Kanta- & Päijät-Häme subproject (2012-2013) which was a part of the national Rehabilitation Service Project. A new work-model was developed in the subproject based on theories of family centred work and person centred planning. Based on the model of client work, tools were also developed to support the joint efforts of families and professionals. The work-model was titled as family centred planning (FCP).</p> <p>The aims of the study were to identify the three participant families' notions of the principles of family centred planning and of the benefits they received. The research data was collected by interviewing the three families with a theme interview in August 2013. The data was analysed by using a theory-based content analysis.</p> <p>The results were compared to the six categories of family support principles (Dunst et al. 1991). Moreover, the results were studied from the perspective of person centred planning. The participants identified a total of 23 results, and these could be seen in all the six categories of the family support principles. According to the results, the families found that the principles of family centred planning had materialised in the support work completely or almost completely. The families found that the guidance given by the professional had a great significance in the working process.</p> <p>Based on this study, family centred planning can be recommended for family work, and it is suitable as a tool of a rehabilitation counsellor.</p>		
Keywords Family support, person centred planning, families with disabled children, work-model, family centred planning, rehabilitation counselling		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 KEHITTÄMISHANKKEESTA OPINNÄYTETYÖKSI	3
2 KANSALLINEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KEHITTÄMISHANKE KASTE	4
3 YKSILÖKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY (YKS)	8
4 LÄHESTYMISTAPANA PERHELÄHTÖISYYS	10
5 PERHEKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY	16
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	20
7 TUTKIMUSMENETELMÄT, AINEISTO JA ANALYYSI SISÄLLÖN ANALYYSIN KEINAIN	21
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
9 TUTKIMUKSEN TULOKSET	24
10 TULOSTEN YHTEENVETO	33
11 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
11.1 Eettisiä näkökohtia	38
11.2 Tutkimuksen luotettavuus	39
12 SUOSITUKSET JA JATKOKEHITTÄMISEHDOTUKSET	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	45
Liite 1. Suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistuville perheille.	45
Liite 2. Perhelähtöisyyden periaatteet	46
Liite 3. Teemahaastattelurunko	48

KUVIOT

KUVIO 1 Kaste-ohjelman tavoitteisiin vastataan kuudella osa-ohjelmalla	6
KUVIO 2 Yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn elementit.	9
KUVIO 3 Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn malli.	17
KUVIO 4 Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn teemat	19

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Perheiden kokemukset perhekeskeisen suunnitelma- työskentelyn periaatteiden toteutumisesta ja työskentelyn hyödyistä	34
--	----

1 KEHITTÄMISHANKKEESTA OPINNÄYTETYÖKSI

Tämä opinnäytetyö toteutetaan osana Kaste-rahoitteista vammaispalveluiden kehittämishankkeen Etevan osahanketta. Eteva on Etelä-Suomen alueella toimiva vammaispalveluita tuottava kuntayhtymä (Eteva 2014). Kaste on kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma (Kaste 2012–2015). Etevan osahankkeen tavoitteena on ollut edistää vammaispalvelujen uudistamista Kaste-ohjelmien (Kaste 2008–2011 ja 2012–2015) mukaisesti Uudenmaan, Kanta- ja Päijät-Hämeen alueella.

Vammaisten lasten ja perheiden palveluita osahankkeessa kehitettiin Etevan, Riihimäen ja Hyvinkään yhteistyönä 2012–2013. Tämän opinnäytetyön tekijä toimi projektityöntekijänä osahankkeessa huhtikuusta elokuun loppuun 2013. Projektityöntekijän tehtävänä oli muun muassa kehittää uusi toimintamalli perheiden arjen tueksi ja avun ja tuen tarpeen arviointiin. Hankkeessa kehitettiin asiakastyön malli, jonka teoreettisena perustana ovat yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely ja perhelähtöisyys. Mallin perusteella luotiin perhetyöntekijän ja perheen yhteistä työskentelyä tukevat työvälineet. Malli nimettiin perhekeskeiseksi suunnitelmatyöskentelyksi (PeKS). Hyvinkään ja Riihimäen vammaispalvelujen sosiaalityön avulla kehittämistyöhön saatiin mukaan kolme perhettä, jotka olivat motivoituneita asiakastyön mallin kokeilemiseen. Vammaispalveluhanke päättyi lokakuussa 2013 (Innokylä, Etevan osahanke 2013.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on esitellä osahankkeessa kehitetty asiakastyön malli sekä selvittää, miten mallin kokeiluun osallistuneet kolme perhettä kokivat perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden toteutuneen työskentelyssä ja millaista hyötyä perheet kokivat työskentelystä saaneensa. Opinnäytetyö edustaa laadullista tutkimusta. Perheet haastateltiin teemahaastattelulla. Saatu aineisto litteroitiin ja sen jälkeen analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Asiakaslähtöisyys ja asiakkaan osallisuus nousevat esille esimerkiksi uudessa terveydenhuoltolaissa ja sen edellyttämissä uudistuksissa (A 30.12.2010/1326). Opinnäytetyössä asiakaslähtöinen lähestymistapa korostuu myös kuntoutuksen ohjauksessa ja suunnittelussa. Kuntoutuksen ohjaajien (AMK) antama kuntoutusohjaus perustuu kolmeen lakiin, erikoissairaanhoidon lakiin (A 1.12.1989/1062), kansanterveyslakiin (A 28.1.1972/66) ja vammaispalvelulakiin (A 18.9.1987/759), joista viimeksi mainittu tähdentää vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämistä sekä sitä, että kuntoutusohjausta voidaan antaa myös vammaisen henkilön perheelle ja muille lähi-ihmisille. Kuntoutuksen ohjaajat (AMK) käyttävät työssään asiakaslähtöisiä ja yksilöllisiä menetelmiä siten, että kuntoutuja-asiakkaan elinympäristö huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Kuntoutuja-asiakkaana voi olla myös perhe (Kuntoutusohjausnimikkeistö 2010, 8.)

Kaste-kehittämishankkeen tavoitteena on ottaa käyttöön ja juurruttaa hyviä käytäntöjä sekä uusia asiakastyön malleja (Kaste 2012–2015). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on osaltaan edistää niin vammaisten lasten perheiden palveluiden kuin myös kuntoutuksen ohjaajien (AMK) ammatillisen osaamisen kehittymistä kohti parempaa asiakas- ja perhelähtöisyyttä. Vammaispalveluhanke on päättynyt lokakuussa 2013. Opinnäytetyöllä on myös ajankohtainen merkitys hanketyössä luotujen hyvien käytäntöjen juurruttamistyön jatkajana.

2 KANSALLINEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KEHITTÄMISHANKE KASTE

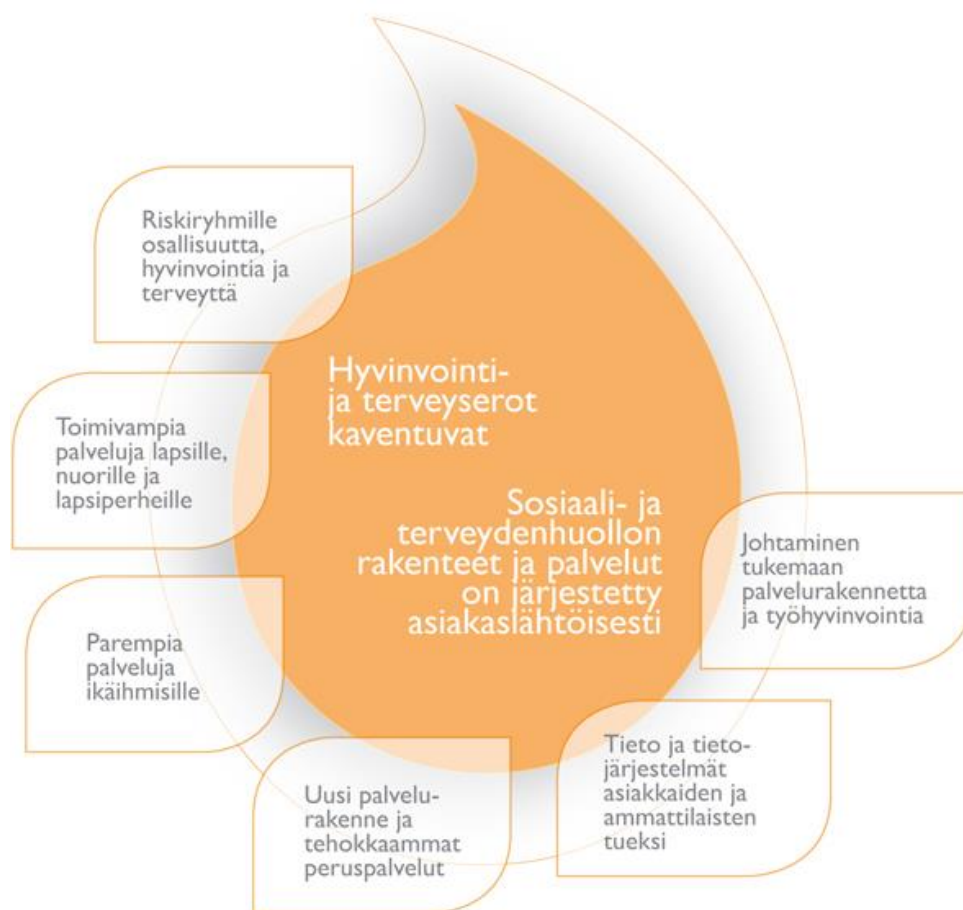
Tämä opinnäytetyö toteutetaan osana Kaste-rahoitteista Vammaispalveluiden kehittämishankkeen Etevan osahanketta. Kaste on valtioneuvoston joka neljäs vuosi vahvistama sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Se perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettuun lakiin (L 3.8.1992/733). Ohjelmassa määritellään alan uudistus-

työn tavoitteet ja toimenpiteet, joilla tavoitteet saavutetaan. Ohjelmassa määritetään myös tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavat keskeiset lainsäädäntö-hankkeet, ohjelmat, suositukset ja valvonnan painopisteet. Kasteen tavoitteena on kaventaa kuntalaisten hyvinvointi- ja terveyseroja sekä järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita ja palveluita asiakaslähtöisesti. Ongelmien hoidosta siirrytään kohti fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin aktiivista edistämistä ja ongelmien ehkäisemistä valtakunnallisesti.

Kaste-ohjelma nivoo yhteen hallitusohjelman ja sosiaali- ja terveysministeriön (STM) strategian mukaisen säädös-, resurssi- ja vuorovaikutusohjauksen. Ohjelman tehtävänä on pureutua sosiaali- ja terveydenhuollon keskeisten asiantuntijoiden ja kansalaisten esiin nostamiin uudistustarpeisiin. Paikallisesti Etevan, Riihimäen ja Hyvinkään osahankkeessa on mm. järjestetty asiakasfoorumi ja yhteiskehittämisen foorumeja (Innopajat), joilla on pyritty herättämään keskustelua, saamaan perheiden ääni kuuluviin ja saattamaan perheet, työntekijät ja päättäjät saman pöydän äärelle, löytämään yhdessä uusia toimintatapoja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta vastaa Kaste-ohjelman valmistelusta ja toimeenpanosta johtoryhmän sekä viiden alueellisen johtoryhmän avustuksella. Kaste-ohjelma jakautuu kuuteen osaohjelmaan ja niihin liittyviin säädösuudistuksiin ja suosituksiin. Osaohjelmilla pyritään vastaamaan Kaste-ohjelman tavoitteisiin (kuvio 1).

KUVIO 1 Kaste-ohjelman tavoitteisiin vastataan kuudella osa-ohjelmalla

Kuntien ja kuntayhtymien on mahdollista saada avustusta kehittämistyöhön, joka on Kaste-kehittämishojelman mukaista. Vammaispalveluhanke on valtakunnallinen kehittämishanke, jossa kahdeksan eri toimijaa kehittää ja uudistaa vammaispalveluja. Hanketta hallinnoi Eteva kuntayhtymä. Kehittämistyön lähtökohtana ovat olleet palvelunkäyttäjien tarpeet. Vammaispalveluhankkeen ensimmäinen vaihe toteutui 2010–2012 ja toinen vaihe päättyi lokakuussa 2013. Vammaispalveluhankkeen visioita ovat mm. vammaisten osallisuuden lisääminen, lähipalvelujen vahvistaminen ja erityisosaamisen turvaaminen.

Vammaispalveluhankkeella on kaksi kehittämisteemaa:

- 1) hyvinvointia, osallisuutta ja terveyttä edistävä palvelurakenne
- 2) osaaminen uusissa rakenteissa ja palveluissa.

Toisen vaiheen tavoitteena on kehittämistyön jatkuminen ja tulosten sekä hyvien käytäntöjen juurruttaminen ja levittäminen (Vammaispalveluhanke 2013.)

Suomessa uudistetaan parhaillaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä. Asiakslähtöisyys ja yhteiskehittäminen ovat teemoina läpileikkaavia, ajankohtaisia kehittämisen kohteita (Kaste 2012–2015, 19.) Yhteiskehittäminen on yhdessä asiakkaiden kanssa kehittämistä sen sijaan, että kehitettäisiin palveluja asiakkaille. Esimerkiksi valtiovarainministeriön luonnoksessa ”asiakkuusstrategian visio ja tavoitteet” yhteiskehittäminen nousee esille: ”asiakas voi osallistua palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen” (Valtiovarainministeriö 2013.)

Eteva kuntayhtymä on ollut paitsi koko Vammaispalveluhankkeen hallinnoija, myös mukana Uudenmaan, Päijät- ja Kanta-Hämeen osahankkeessa. Yhtenä kehittämiskohteena ovat vammaisten lasten ja perheiden palvelut, joissa kuntakumppaneina olivat Riihimäen ja Hyvinkään kaupungit. Kaste-ohjelman tavoitteena on kehittää toimivampia palveluja lapsille, nuorille ja lapsiperheille kehittämällä palvelukokonaisuuksia ja ottamalla käyttöön toimintamalleja, jotka tukevat perheitä, vanhemmuutta sekä lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä aikuisia (Kaste 2012–2015, 22.)

3 YKSILÖKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY (YKS)

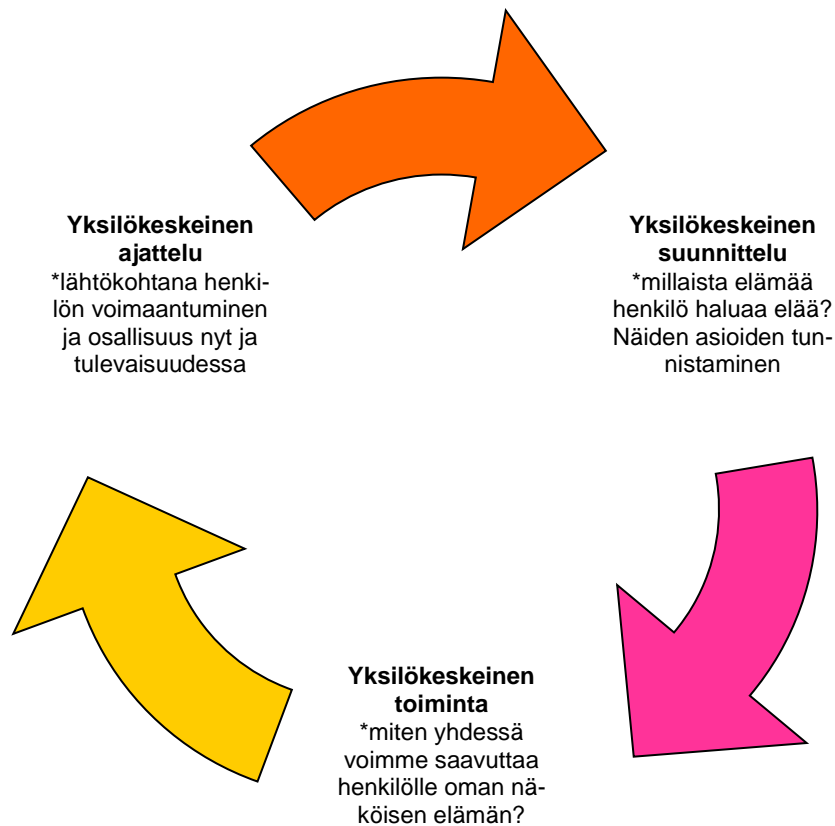
Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu kahdesta elementistä, joita ovat

- 1) yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely ja
- 2) perhelähtöisyys

Yksilökeskeisellä suunnitelmatyöskentelyllä voidaan aidosti selvittää, mitä henkilö haluaa elämältään, minkälaista apua ja tukea hän tarvitsee ja miten hän tavoitteisiinsa voi päästä. (Department of Health 2010, 3. Sauna-aho 2011,35.) Työskentelytapa on alkanut kehittyä 1980-luvun lopulta lähtien Pohjois-Amerikassa ja myöhemmin myös Isossa-Britanniassa. Kehityksen suuntaan vaikutti vammaisten henkilöiden palveluiden ja henkilökohtaisen tuen suunnittelussa ja järjestämisessä tapahtunut yksilöllistämisen ja räätälöimisen kasvava trendi, johon monien muiden tekijöiden ohella yhtenä syynä nähtiin vaativan tuen tarpeet, joihin palvelut eivät kyenneet riittävästi vastaamaan (Robertson, Emerson, Hatton, Elliott, McIntosh, et al 2005, 2.)

Tämän lisäksi tapahtui laajempaa ideologista kehitystä joka perustui normalisaatio-teorioihin sekä vammaisten sosiaalisten roolien muutokseen. Yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely on 2000-luvulle tultaessa saavuttanut vakiintuneen aseman englantilaisessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Se on vaikuttanut suuresti esimerkiksi kehitysvammaisten tuetun asumisen ja muiden palvelujen suunnittelua ja toteuttamista ohjaaviin säädöksiin (Mts. 2.)

Yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely on ideologinen lähestymistapa, jonka voidaan nähdä jakautuvan kolmeen eri vaiheeseen (kuvio 2). Nämä vaiheet ovat ajattelu, suunnittelu ja toiminta.

KUVIO 2 Yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn elementit.

Vammaispalveluhanke 2013. Muokattu.

Yksilökeskeistä suunnitelmatyöskentelyä voidaan toteuttaa erilaisilla työkaluilla sen mukaan halutaanko selvittää henkilön toiveita ja tarpeita päivittäisen elämän toimintojen vai tulevaisuuden suunnittelun näkökulmasta.

Näitä työkaluja ovat erilaiset kartat (MAP) ja polut (PATH) sekä tietoa tiivistymmin kokoavat yhden sivun esittely ja tukiprofiili. Näiden avulla pyritään löytämään vastauksia kysymyksiin, kuten ”kuka sinä olet” ja ”keitä me olemme

sinun elämässäsi” sekä ”mitä voimme yhdessä tehdä, jotta sinä saavuttaisit sellaisen elämän, jota haluat elää?” Tärkeää on, että henkilön oma tahto, toiveet ja unelmat tulevat työskentelyssä aidosti esille (Robertson et al. 2005, 20.)

Suomessa menetelmä on ollut käytössä 2000-luvun alusta lähtien ja meillä sitä on kouluttanut ja kehittänyt mm. Koulutuskeskus Tavastia ja Kehitysvammaliitto (Salminen & Rämö 2012, Sauna-aho 2011, Lehto-Lunden 2012.)

Yksilökeskeistä elämänsuunnittelua koskevaa kotimaista tutkimusta on löydetävissä niukasti. Tiina Lehto-Lunden (2012) on tutkinut pro gradu-työssään yksilökeskeistä elämänsuunnittelua kehitysvammaisten kokemana.

Lehto-Lundenin (2012) Pro gradu -työn aineisto kerättiin Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammaisten palvelusäätiön yhteisessä Tiedän mitä tahdon!- Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittämisprojektissa. Tutkimus osoittaa osallisuuden ja oikeuden omaan päätöksentekoon olevan merkittäviä asioita kehitysvammaisille henkilöille. Kehitysvammaisten henkilöiden kokemukset yksilökeskeisestä suunnitelmatyöskentelystä osoittautuivat moniulotteisiksi ja laajalti positiivisiksi. (Lehto-Lunden 2012.)

4 LÄHESTYMISTAPANA PERHELÄHTÖISYYS

Projektissa kehitetyn mallin toisena lähtökohtana oli perhelähtöisyys. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden omaksumat työskentelevät vaihtelevat jopa saman ammattikunnan kesken. Erilaiset oletukset perheestä, ammattilaisten työtä ohjaavat käsitteistöt ja lainsäädäntö, kulloinkin käytössä olevat menetelmät ja työskentelyn taustalla vaikuttava teoria sekä työyhteisöt ja viimekädessä myös perheet luovat yhdessä toteutuvan mallin työskentelylle (Dunst, Johanson, Trivette & Hamby 1991, 118. Rantala 2002, 33.)

Perhetyössä yksittäisen työntekijän työtä ohjaa opintojen, työ- ja elämänkokemuksen muokkaama, osin tiedostettu, osin tiedostamaton työskentelymalli – paradigma. Paradigmat ovat malleja, joiden avulla ymmärrämme tiettyjä ilmiöitä. Paradigman käsitteellistäminen on tärkeää työskentelytapoja kehitettäessä, jotta voitaisiin ymmärtää jotakin tiettyä ilmiötä, kuten perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä paremmin (Rantala 2002, 33.)

Perhetyön paradigmat eli ammatti-ihmisten eri toimintakulttuurit ovat käytännön työssä hyvin lähellä toisiaan ja raja niiden välillä on häilyvä. Mallien avulla voidaan kuitenkin analysoida työskentelyn painottumista asiantuntijakeskeisen ja perhelähtöisen työskentelyn välillä. Terminä perhekeskeisyydellä on perhelähtöisyyttä vakiintuneempi asema niin työelämässä, kirjallisuudessa kuin tutkimuksessakin (Rantala 2002, 35–36.) Perhekeskeisyyttä voidaan tarkastella periaatteellisella ja käytännöllisellä tasolla. Periaatteellinen taso sisältää työntekijän arvot, uskomukset ja näkemykset, kun taas käytännön taso tarkoittaa eri toimintatapoja (Mts.36.)

Dunstin tutkijaryhmän (1991, 34–48.) sekä Määtän ja Rantalan (2010, 153.) mukaan perhetyön ammattilaisten toimintakulttuurien muutosta voidaan tarkastella neljän paradigman kautta. On olemassa

- 1) asiantuntijalähtöinen (Professional-centered)
- 2) perheen kanssa liittoutunut (Family-allied)
- 3) perheeseen kohdistuva (Family-focused)
- 4) perhelähtöinen toimintatapa (Family-centered)

Yhteistä näille paradigmoille on se, että niissä kaikissa tarkastellaan yhteistyötä perheen kanssa työntekijöiden toiminnasta ja vanhempien asemasta lähtien. Kolmen ensin mainitun mallin keskeisessä roolissa ovat ammattilaiset. Perheen rooli on olla toimenpiteiden kohteena ja toimia ammattilaisten apuna.

Ammattilaiset keskittyvät pääasiassa suunnittelemaan lapsen kehitystä tukevia toimenpiteitä ja palveluita joko ohittaen vanhempien mielipiteet ja näkemykset tai odottaen vanhemmilta itse määrittelemäänsä aktiivisuutta (Rantala 2002, 34).

Perhelähtöistä työtä pidetään perhekeskeistä työtä pidemmälle vietyä työskentelymallina. Se voidaan nähdä perheeseen suuntautumisena, jolla tarkoitetaan palvelujen, ohjauksen ja neuvonnan tarjoamista koko perheelle yksittäisen perheenjäsenen sijaan. Perhelähtöisessä mallissa perhe on tasavertainen kumppani ja oman arkensa asiantuntija ammattilaisten rinnalla koko työskentelyn ajan. Perheen arkeen vaikuttavat asiat ohjaavat arviointia ja palvelujen tuottamista. Ammattihenkilö toimii prosessin ja palvelujärjestelmän asiantuntijana, perhe oman arkensa asiantuntijana. Ammatilainen pyrkii vahvistamaan perheen kykyä muodostaa epävirallisia ja virallisia tukiverkostoja. Perhelähtöinen työ edellyttää avointa ja luottamuksellista vuorovaikutusta. Työntekijän on kyettävä ymmärtämään perheiden kulttuurisia eroavuuksia, erilaisia arvoja sekä kunnioittamaan perheiden uskomuksia ja selviytymistapoja (Määttä ja Rantala 2010, 156.)

Vanhempien on usein helpompi keskustella lapsen asioista yleisesti kuin koko perheeseen liittyvistä asioista, jotka voivat olla arkoja aiheita. Ammattihenkilön ja perheen välinen tutustuminen ja luottamuksen syntyminen ei parhaimmillaankaan synny hetkessä, ja se edellyttää työntekijältä kohtaamisen taitoja. Perhelähtöiseen kohtaamiseen Määttä ja Rantala (2010, 158–159.) yhdistävät perheen arjesta kiinnostuneisuuden, myönteisen tulevaisuuteen suuntaavan ajattelun, herkkyyden, joustavuuden ja ystävällisyyden.

Vammaisten lasten perheiden arkea eri lähtökohdista tarkastelevaa suomalaista tutkimusta löytyy runsaasti. Anja Rantala (2002) on tutkinut vammaisten lasten perheitä ja eri ammattilaisten ja perheiden välistä yhteistyötä osana Jyväskylän yliopiston Varhaisvuodet ja erityiskasvatus- eli VARHE-tutkimusprojektia. Rantala toteaa, että kaikki lapsiperheet kohtaavat arjen

haasteita, mutta erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden arkea kuormittavat lisäksi lapsen kuntoutukseen liittyvät järjestelyt.

Tutkimuksessa työntekijöiden kokemusten mukaan perheiden arkea haastavia tekijöitä olivat muun muassa kiireinen elämänrytmi, ongelmat lasten kasvatuksessa ja hajanaiset perherakenteet. Rantalan (2002) mukaan perhekeskeisyys merkitsi ammattihenkilöille monenlaisia, toisistaan eroavia asioita eikä ideaalimallin mukainen, monitahoisesti perheiden asiantuntijuutta korostava yhteistyö aina toteutunut. Eri ammattilaisryhmissä (päivähoito, neuvolatyö, sosiaalityö ja terapiatyö) koettiin paljon muutostarvetta kohti perhekeskeisempiä toimintatapoja. Toimintatapoja haluttiin muuttaa erityisesti perheen asiantuntijuuden kunnioittamisen ja koko perheen hyvinvoinnin huomioimisen osalta (Rantala 2002.)

Marjo-Riitta Mattus (2001) on tutkinut, millainen on perheen ja ammattilaisten tasavertaiseen yhteistyöhön perustuva työskentelymenetelmä ja mitä se edellyttää käyttäjiltään. Lisäksi Mattus tutki myös perhelähtöisen intervention merkitystä palvelujärjestelmälle. Tutkimus osoitti muun muassa, että perheiden ja ammattilaisten jakama asiantuntijuus saattaa antaa palvelujärjestelmälle käyttökelpoisia toimintatapoja. Tutkimuksen mukaan perheiden auttaminen ei toteudu, ellei perhekulttuureja ja perheenjäsenten rooleja oteta riittävästi huomioon (Mattus 2001.)

Tutkimukset kertovat muutoksesta koko perheen huomioimisen suuntaan. Perhelähtöinen työ nähdään monitahoisena yhteistyönä perheen ja eri ammattilaisten välillä, jonka toteutumiseksi on useita edellytyksiä mutta joka toteutuessaan voi hyödyttää kaikkia osapuolia. Perhelähtöisyys tarjoaa käyttökelpoisen lähtökohdan perheiden ja ammattilaisten väliselle yhteistyölle (ks. Mattus 2001). Dunst ja Dempsey (2007, 306.) puolestaan toteavat, että on olemassa runsaasti tutkimusnäyttöä siitä, että vanhemmat arvioivat vanhemmuuden kykyjään sitä myönteisemmin, mitä paremmin heidän tarpeitaan vastaavia ja haluamiaan palveluita he perheelleen saavat, ja mitä enemmän heillä on päättösvaltaa suhteessa palveluihinsa.

Amerikkalainen psykologi Carl J. Dunst tutkijaryhmineen on tutkinut edellisessä kappaleessa esiteltyjä perhetyön suuntauksia. Dunst kollegoineen analysoi sosiaalityön eri suuntauksia keräten yhteen ne piirteet, jotka esiintyivät kirjallisuudessa yhdistäen suuntauksia ja samalla erottaen ne muista sosiaalityön interventioista. Nämä piirteet olivat **perhetyön periaatteita** (liite 2), kokoelmia uskomuksista koskien sitä, kuinka tuki ja voimavarat perheille tulisi tarjota (Dunst & Trivette 1994, 36.) Periaatteet voitiin jakaa kuuteen kategoriaan:

1) yhteenkuuluvuuden tunteen tukeminen

Dunstin (1991, 117.) perhelähtöisyyden periaatteiden ensimmäisen kategorian mukaan perhelähtöistä on sellainen toiminta, jolla edistetään yhteisiä arvoja ja tarpeita omaavien ihmisten välistä kanssakäymistä tavoilla, jotka luovat vastavuoroisesti suotuisia riippuvuussuhteita. Sosiaalisten interventioiden tulee keskittyä yhteisön ja perheenjäsenten välisten riippuvuussuhteiden rakentamiseen ja niiden tulee painottua yhteisiin tarpeisiin tukien kaikkia ihmisiä.

2) voimavarojen ja tuen välittäminen

Perheiden tukijärjestelmiä tulee rakentaa siten, että niiden kautta voimavarat saadaan vanhempien tueksi auttamaan heitä vanhemmuuden vastuiden toteuttamisessa. Interventioiden tulee keskittyä ennemmin rakentamaan ja vahvistamaan perheen epävirallisia tukiverkkoja kuin lisäämään perheiden riippuvuutta ainoastaan ammattilaisten tukijärjestelmistä. Voimavarojen ja tuen muodot tulisi tarjota vanhemmille joustavina, yksilöllisinä ja koko perheen tarpeisiin vastaavina (Dunst et al. 1991, 117.)

3) jaettu vastuu ja yhteistyö

Ammattilaisten ja perheiden välinen yhteistyö ja vastuun jakaminen tarkoittaa perhelähtöisyyden periaatteiden mukaan ideoiden ja kykyjen jakamista tavoil-

la, jotka rakentavat ja vahvistavat yhteisiä sopimuksia. Interventioiden tulee ensisijaisesti palvella vanhempien ja ammattilaisten välistä kumppanuutta. Tämä edellyttää, että perheiden ja palveluntarjoajien välinen tuen, voimavarojen ja resurssien tarjoaminen tulee perustua vastavuoroiseen kunnioitukseen ja puolueettomaan tiedon jakamiseen (Dunst et al. 1991, 117.)

4) perheen yhtenäisyyden ja koskemattomuuden suojeleminen

Perhelähtöinen malli pyrkii suojelemaan perheen yhtenäisyyttä ja koskemattomuutta ulkopuoliselta muutospaineelta kunnioittamalla perheen uskomuksia ja arvoja. Voimavarat ja tuki tulee tarjota perheille siten, että se kehittää, rohkaisee ja ylläpitää terveitä, tasapainoisia suhteita kaikkien perheenjäsenten välillä. Sosiaalityön interventiot tulee toteuttaa tavalla, joka hyväksyy, arvostaa ja suojelee perheen omia ja kulttuurisia arvoja ja uskomuksia (Dunst et al. 1991, 117.)

5) perhe-tehtävän vahvistaminen

Perhelähtöisessä mallissa edistetään niitä perheiden kykyjä ja kehittymismahdollisuuksia, jotka perhe tarvitsee saadakseen voimavarat liikkeelle ja suorittaakseen vanhemmuuden tehtävää tavalla, jolla on voimavaraistavia seurauksia. Sosiaalisten interventioiden tulee ensisijaisesti olla voimavaralähtöisiä heikkouksien korjaamiseen keskittymisen sijaan. Perheillä tulee olla käytettävissään maksimoitu päätösvalta suhteessa palveluihin, joita he saavat (Dunst et al. 1991, 117.)

6) ennaltaehkäisevät sosiaalityön käytännöt

Perhelähtöisessä mallissa asiakaslähtöisten, perhettä tukevien ja vahvistavien sosiaalityön mallien ja käytäntöjen omaksuminen tarkoittaa, että palvelusuun-

nittelun tulee edistää perhettä tukevia ja kannustavia, enemmän kuin hoitavia, lähestymistapoja viitekehyksenä perheiden tukemisessa. Voimavarojen ja tuen välittäminen tulee toteuttaa asiakaslähtöisesti enemmän kuin palveluntarjoajalähtöisesti tai ammattilaisten määräämänä (Dunst et al. 1991, 117.)

Dunstin (1991, 117., Dunst & Trivette 1994, 37–39.) mukaan sosiaaliset interventiot, *jotka vastaavat kaikkia tai lähes kaikkia tutkijaryhmän kokoamia perhelähtöisyyden periaatteita, voidaan kutsua perhelähtöisiksi menetelmiksi.*

Perhetyön periaatteet tarjoavat yhden kokoelman standardeja, joilla voidaan arvioida toimintatapoja tai käytäntöjä, tai mitä tahansa niissä esiintyvää ulottuvuutta (kuten henkilökunnan rooleja ja vastuita) arvioiden niiden perhelähtöisyyden toteutumista, tavoilla jotka todennäköisesti tukevat ja voimistavat perhettä.

5 PERHEKESKEINEN SUUNNITELMATYÖSKENTELY

Projektissa kehittämistyön tuloksena syntyi kaksi eri teoreettista mallia yhdistävä perhekeskeinen suunnitelmamalli eli PeKS (kuvio 2). Perhetyössä vammaisten lasten perheiden tukeminen voi olla eritasoista perheen tarpeiden ja tilanteen mukaan. Monille perheille neuvontatyö on riittävää, mutta toiset tarvitsevat monipuolisempaa tukea ja ”rinnalla kulkijaa”.

Perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely on asiakastyön malli, joka tarjoaa perheille mahdollisuuden intensiiviseen tukeen. Malli yhdistää yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn ja perhelähtöisyyden periaatteet. Tämän mallin suunnittelussa on tarkasteltu myös Helen Sandersonin (2004) esittelemää perhetyön mallia ”Family essential life style plans” (Sanderson, Acraman & sure start Waterbridge 2004). Kuvassa kaksi esitetään perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn malliin sisältyvät elementit.

KUVIO 3 Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn malli.

Vammaispalveluhanke 2013, muokattu.

Perhekeskeisessä suunnitelmatyöskentelyssä perhe on keskiössä, ja työskentelyllä pyritään saamaan perheen voimavarat esiin sekä vahvistamaan ja rakentamaan tukiverkostoja. (Sanderson & Acraman 2004, 1-2.)

Perhekeskeisellä suunnitelmatyöskentelyllä (PeKS) voidaan selkiyttää perheen arkea, tunnistaa palvelutarpeita ja laatia konkreettinen etenemissuunnitelma, jota perhe voi käyttää esimerkiksi palvelusuunnitelmapalaverissa. Tämän kaltaisella työskentelyllä voidaan tarjota perheille yhdessä ja perheenjäsenille yksilöinä aito mahdollisuus kuulluksi tulemisen kokemukseen ja siten myös mahdollisuus voimaantumiseen. Perhelähtöisen suunnitelmatyöskentelyn tärkeimpänä tavoitteena on edistää perheiden sujuvaa arkea ja hyvää elämää. Lisäksi tarkoituksena on saada perheiden tarpeet ja toiveet selkeästi esille ja osaksi palvelurakenteiden kehittämistä (Vammaispalveluhanke 2013.)

Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn vaiheet

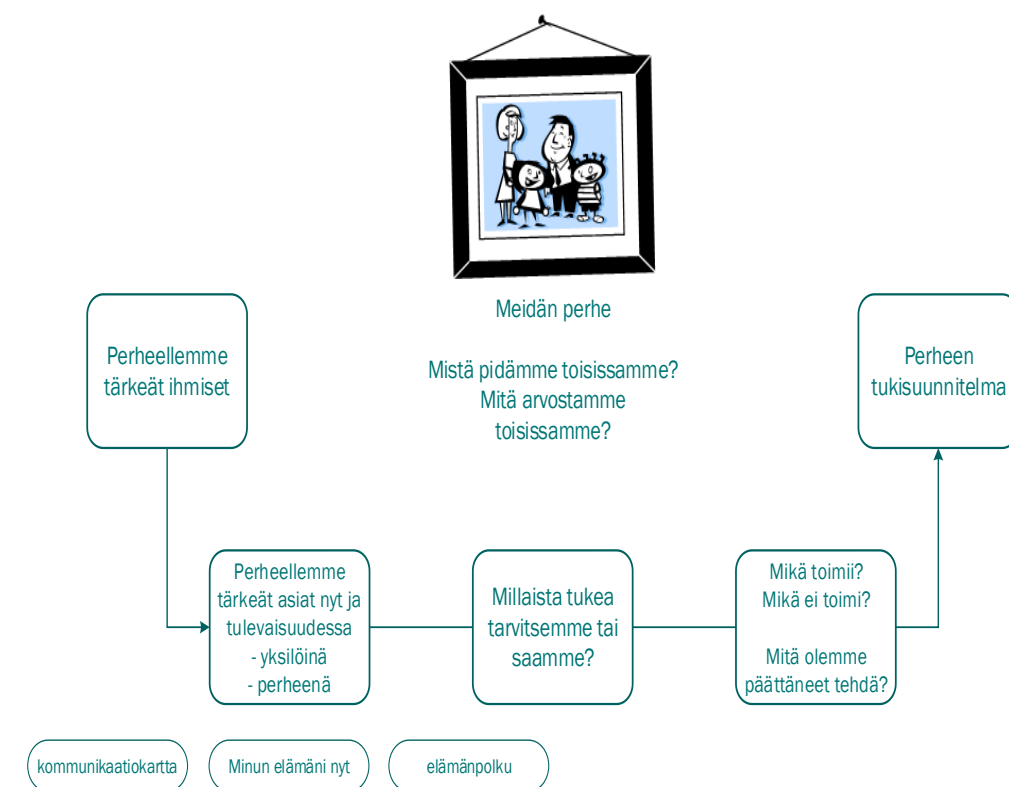
Perhekeskeisessä suunnitelmatyöskentelyssä (PeKS) on kuusi eri teemaa, jotka ohjaavat työskentelyä. Työskentely on prosessinomaista ja sillä on tietty järjestys. Perhe työstää eri teemoja yksi kerrallaan siten, että edellinen teema valmistele seuraavaa. Tapaamiset aloitetaan kuulumisten vaihtamisella, mikä orientoi perhettä ja ammattilaista työskentelyyn ja antaa perheelle mahdollisuuden nostaa keskusteluun haluamiaan aiheita kulloisestakin teemasta. Kuvassa 3 on esitetty perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn teemat.

Työskentely aloitetaan tutustumisella. Perhettä rohkaistaan miettimään, mistä he **toisissaan pitävät ja mitä he toisissaan arvostavat (1)**. Jokainen perheenjäsen saa kertoa näkemyksensä omalla tavallaan ja kyvyillään, yhdessä tuettuna ja tarvittaessa tulkittuna. Seuraavaksi selvitetään perheelle tärkeitä ihmisiä, joiden avulla perheen **epäviralliset ja viralliset tukiverkostot** alkavat hahmottua **(2)**. Tämän vaiheen valmistuttua perheenjäsenet miettivät ja **kirjaavat paperille itselleen tärkeitä asioita nyt ja tulevaisuudessa (3)**, vanhemmat voivat tarvittaessa kirjata pienten lasten puolesta tai tulkita puhevammaista lasta. Työskentelyvaihe vedetään yhteen **keskustelemalla ja kirjaamalla**, mitkä asiat ovat **koko perheelle tärkeitä nyt ja tulevaisuudessa (4)**. Viidennessä vaiheessa jatketaan epävirallisten ja virallisten tukiverkostojen selvittelyä kirjaamalla paperille sekä perheen jo saama apu ja tuki että perheen **vielä ratkaisemattomat tuen ja avun tarpeet**. Tämän vaiheen jälkeen siirrytään arvioimaan perheen tilannetta pohtimalla, mitkä asiat arjessa **toimivat ja mitkä taas eivät (5)**. Arvioinnin jälkeen perhe tekee päätöksen, mitä asioita he **haluavat muuttaa ja mitä he ovat päättäneet tehdä (6)**? Päätökset kirjataan perheen tukisuunnitelmaan muodossa ”kuka tekee, mitä tekee ja milloin arvioidaan?”.

Kommunikaatiokartta on lomake, johon voidaan koota puhevammaisen lapsen kommunikaation tukemiseen ja ymmärtämiseen liittyviä asioita, jotka lapsen kanssa toimivien henkilöiden on hyvä tietää. Minun elämäni nyt on lomake,

johon voidaan koota lapsen päivän tärkeät rutiinit. Lomakkeen avulla myös vanhempi voi tarkastella oman ajankäyttönsä jakautumista. Elämänpolku on tässä yhteydessä tarkoitettu kuvaamaan perheen elämänkaarta, johon voidaan merkitä tärkeät tapahtumat perheen näkökulmasta. Kommunikaatiokartta, minun elämäni nyt ja perheen elämänpolku ovat teemoja, joita voidaan käyttää pääteemojen lisäksi.

Perhekeskeisen suunnittelun teemoja

KUVIO 4 Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn teemat

Kuvassa kolme esiintyvät teemat ovat perhekeskeisen suunnitelman työvälineissä eli lomakkeissa esiintyviä otsikointeja. Teemat ohjaavat työskentelyä ja muodostavat työskentelyjärjestyksen. Ammattihenkilön käyttöön on kirjattu erilliset ohjeet teematyöskentelyn tueksi.

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan projektissa kehitettyä asiakastyön mallia ja sen kokeilusta saatuja kokemuksia. Projekti pyrkii kohdistamaan perhelähtöisen ja yksilökeskeisen näkökulman avulla perhetyön toimenpiteitä vammaisten lasten ja perheiden voimavarojen vahvistamiseen luomalla uuden perhelähtöisen toimintamallin.

Asiakastyön mallin teoreettisen perustan muodostavat mallit ovat perhekeskeisyys ja yksilökeskeinen elämänsuunnittelu (Person Centered Planning, PCP). Opinnäytetyössä esitellään asiakastyön malli ja kerätään tietoa teema-haastattelulla perheiden kokemuksista perhekeskeisen suunnitelman tekemisestä sekä arvioidaan perhelähtöisyyden periaatteiden ja yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn toteutumista työskentelyssä. Toisena tavoitteena oli selvittää, millaisia hyötyjä kehittämishankkeeseen osallistuneet perheet kokivat saaneensa työskentelystä. Näiden lisäksi arvioinnilla haluttiin saada tietoa asiakastyön mallin soveltuvuudesta kuntoutuksen ohjaajien (AMK) työvälineeksi perhetyöhön.

Tutkimustehtävät ovat:

1. Miten perheet kokivat PeKS- mallin periaatteiden toteutuneen työskentelyssä?
2. Millaista hyötyä perheet kokivat saaneensa PeKS-työskentelystä?

7 TUTKIMUSMENETELMÄT, AINEISTO JA ANALYYSI SISÄLLÖN ANALYYSIN KEINAIN

Opinnäytetyö edustaa laadullista tutkimusta. Laadullisella tutkimusmenetelmällä pyritään saamaan vastauksia mitä, millainen, tai miksi-tyyppisiin kysymyksiin tai pyydetään haastateltavaa kuvailemaan asioita (Vilkkä 2005, 105.) Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan toimintaa tai tapahtumia, antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkittaville ilmiöille. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Laadullinen tutkimus pohjautuu usein melko pieniin aineistoihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Tutkimusperheet olivat kehittämishankkeessa mukana olleiden kuntien vammaispalveluiden sosiaalityön esittämiä perheitä, jotka olivat motivoituneita osallistumaan asiakastyön mallin testaukseen. Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn jälkeen perheet haastateltiin teemahaastattelulla ja aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Sisällön analyysi on laadullisen tutkimusaineiston analysointiin soveltuva ja usein käytetty menetelmä. Sen avulla dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti, tutkittavaa ilmiötä tiivistäen ja käsitteellistäen. Sisällön analyysillä on kytköksiä kommunikaatioteoriaan ja sillä voidaan tutkia kommunikaatioprosesseja (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-4. Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103.)

Analyysitekniikoita on olemassa monia, eikä laadulliselle tutkimukselle ole yhtä oikeaa tai parasta analyysitapaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 137.) Tuomi & Sarajärvi (2009, 92.) esittävät Lainetta mukaillen seuraavan yleisen kuvailun sisällönanalyysin etenemisen vaiheista: 1) tutkija tekee vahvan päätöksen siitä, mikä aineistossa on kiinnostavaa 2) aineiston läpikäyminen erottaen ja

merkiten ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen ja muiden asioiden poisjättäminen 3) merkittyjen asioiden kerääminen ja luokittelu, teemoittelu tai tyypittely ja 4) yhteenvedon kirjoittaminen. Kiinnostuksen kohteen tulee olla löydettävissä tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimustehtävästä tai –ongelmasta.

Analyysin toteuttamiselle on olemassa kaksi mahdollista lähtökohtaa, aineistolähtöinen eli induktiivinen tai teorialähtöinen eli deduktiivinen eteneminen. Aineistolähtöisen etenemisen valitessaan tutkija etsii tutkimuskysymystensä avulla aineistostaan esimerkiksi tyypillisiä piirteitä, kertomuksia tai jonkinlaista toiminnan logikkaa. Teorialähtöisessä etenemisessä jokin teoria, ajattelu tai malli ohjaa vahvasti aineiston analyysiä (Vilkka 2005, 140.)

Tässä työssä tarkastellaan kahden teoreettisen mallin yhdistämistä. Teoria ohjaa tutkimustehtävää ja aineiston keruutapaa ja siten myös aineiston analysointia.

Opinnäytetyön tutkimusosaa valmisteltiin muodostamalla oma sovellus teoriasta seuraavasti. Perhelähtöisyyden periaatteiden kuudesta kategoriasta muodostettiin jokaisesta kaksi–kolme kysymystä teemahaastattelun rungoksi. Runkoon lisättiin yksilökeskeistä suunnitelmatyöskentelyä koskevia kysymyksiä. Näin syntyi teoriasta oma sovellus, jota käytettiin myös analyysirunkona teorialähtöisessä sisällön analyysissä.

Tutkimuksen aineisto koostui haastateltujen vanhempien ja haastattelijan keskusteluista. Aineisto litteroitiin sanasta sanaan. Litteroinnin jälkeen aineistoa tiivistettiin ja pelkistettiin, poimien aineistosta ne osat jotka vastasivat tutkimustehtävän mukaisiin kysymyksiin. Tiivistetystä aineistosta muodostettiin lausemia, joita peilattiin perhelähtöisyyden periaatteisiin. Aineistoa tulkittiin myös yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn kysymysten avulla.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksessa haluttiin selvittää kehittämishankkeessa mukana olleiden kolmen perheen kokemuksia perhekeskeisen suunnitelman tekemisestä. Perheiden kanssa tehtiin perhekeskeinen suunnitelma ja työskentelyn päätyttyä perheet haastateltiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Suunnitelmatyöskentelyn aikana perheitä tavattiin yhteensä 19 kertaa huhtikuusta elokuuhun 2013. Tapaamiset kestivät keskimäärin 1,5-2 tuntia kerrallaan. Tapaamiset järjestettiin perheiden kodeissa heille sopivina aikoina. Kaikki perheet työstivät suunnitelmiaan myös tapaamisten välillä.

Tutkimuksen toteuttaminen edellytti syvällistä perehtymistä tutkimuksen tietoperustaan. Opinnäytetyön tekijä syvensi perhetyön periaatteiden ymmärrystään suomentamalla periaatteet (Dunst et al. 1991, 117.) huolellisesti ja luki periaatteita ja niihin liittyvää lähdeaineistoa intensiivisesti, useita kertoja. Yksilökeskeisestä suunnitelmatyöskentelystä opinnäytetyön tekijällä oli aiempaa täydennyskoulutusta ja kokemusta, mutta sen lisäksi tarvittiin tutkimuskäyttöön soveltuvaa tietoa ja sen laaja-alaista omaksumista.

Teemahaastattelun teoreettiseksi viitekehykseksi valittiin perhelähtöisyyden periaatteet, joiden kuudesta osa-alueesta muokattiin oma sovellus, teemahaastattelun runko. Haastattelukysymyksiin sisällytettiin yksilökeskeistä suunnitelmatyöskentelyä käsitteleviä aiheita. Teemahaastattelun runkoa ei voitu koehaastatteluin testata, sillä sopivaa verrokkiryhmää ei löytynyt. Sen sijaan teemahaastattelurunkoa luetutettiin kolmella opinnäytetyön tekijän lähipiirin kuuluvalla ammattihenkilöllä, joita pyydettiin kommentoimaan lukemaansa. Haastattelurunkoa muokattiin saadun palautteen perusteella siten, että kysymykset olisivat mahdollisimman helposti ymmärrettäviä haastateltaville. Kysymyksillä haluttiin myös saada konkreettisia ja kuvailevia vastauksia perheiltä. Haastatteluja valmisteltiin testaamiseen osallistuneita perheitä informoimalla heitä tutkimuksesta ja pyytämällä heiltä kirjallinen suostumus (liite 1).

Lopullisen haastattelurungon (liite 3) valmistuttua opinnäytetyön tekijä sopi perheiden kanssa haastatteluajat. Haastattelut nauhoitettiin, saatu aineisto litteroitiin ja käsiteltiin teorialähtöisen sisällönanalyysin periaatteiden mukaisesti. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten perheet kokivat työskentelyn ja arvioida miten PeKS-työskentely toteutui. Haastattelu soveltuu aineiston keräämisen tavaksi laadullisessa tutkimuksessa, jossa ollaan kiinnostuneita toisten ihmisten tarinoista ja toisaalta on olemassa oletus, että juuri nämä ihmiset osaavat parhaiten kertoa itseään koskevista asioista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35.)

Aineiston keräämisen metodologiaa valitessaan opinnäytetyön tekijän kriteereinä olivat myös tehokkuus, taloudellisuus, tarkkuus ja luotettavuus. Tässä opinnäytetyössä puolistrukturoitua, avoimia kysymyksiä sisältävää teemahaastattelua aineiston keräämistä varten valitettiin puoltaa se, että haastateltavia perheitä oli vähän. Lisäksi haastattelijalla voi syventää tai selventää saamaansa tietoa perusteluja pyytämällä. Haastateltavien perheiden puhe on myös mahdollista sijoittaa laajempaan kontekstiin (Mts. 34–35.)

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan seuraavaksi Dunstin (1991, 117.) perhelähtöisyyden periaate kerrallaan, selostaen teorian sovellus ja teemahaastatteluaineiston analyysin tulokset. Tuloksia havainnollistetaan perheiden kokemuksia kuvaavilla suorilla lainauksilla haastateltavien puheesta. Lopuksi tuloksista tehdään yhteenveto.

Yhteenkuuluvuuden tunteen tukeminen

Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn ensimmäisessä vaiheessa perheet saivat tehtäväkseen miettiä, mistä he toisissaan pitävät ja mitä he toisissaan arvostavat. Lähtökohtana ovat myönteiset asiat ja perheen voimavarat. Tarkoituksena on saada aikaan teeman mukaista keskustelua, johon jokaisella on tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua, sekä lisätä perheenjäsenten välistä

ymmärrystä toisiaan kohtaan. Teemojen avulla vanhemmat ovat yhteisesti pohtineet perheenjäsenten yksilöllisiä ja yhteisiä tarpeita.

”...kun on täytelly sit niitä (PeKS-lomakkeita) niin niitten avulla sit myöskin on pysähtynyt ymmärtämään (lapsen) ja myös (toisen lapsen) tarpeita...ja koko perheen tarpeita”

”..No sen verran mitä tietty lapset ei osaa tähän tulla sanomaan niitä, omia, omia asioita niin on ehkä kuitenkin niinku yritetty ymmärtää (lasta) niitten teemojen kautta kun siel on niitä tiettyjä kysymyksiä ja sitten ne on saanu pysähtymään ja miettimään et niin hetkinen, et mitäköhän et mitkä on ne (lapsen) oikeet tarpeet?”

”...et niinku sieltä ihan nousee se lapsen omakin ääni, eikä vaan niinku silleen et äiti olettaa, et se tykkää niist hevosista.”

Perheen verkostojen selvittely tehtiin kannustamalla perhettä pohtimaan, ketkä ovat heille jollakin tavalla tärkeitä ihmisiä, ilman luokittelua epäviralliseen tai viralliseen verkostoon.

”...ajatuksena tuli se, että fysioterapeutti on aika iso osa meidän verkostoo, et sekin lasketaan siihen, toisin kun noi muut terapeutit..ja sit sitä hyödynnetään niinku kaikessa, niin päiväkodin siirroissa kuin uusien hoitajien palkkauksessa...ja sitten kun me käydään siellä allasterapiassa, niin me siinä pystytään vaihtamaan kuulumiset--.”

PeKS-työskentelyssä lapset pitivät ajatusten työstämisestä lomakkeiden avulla. Vanhemmat tulkitsivat puhevämmäisen lapsen ajatuksia ja toiveita. Suunnitelmaa työstäessään perheenjäsenet jakoivat ajatuksia, haaveita ja itselleen tärkeitä asioita tavalla, joka yhdisti kaikkia perheenjäseniä:

”...He (lapset) tykkäs siitä et sai työstää, työstää niitä ajatuksia sitte näiden lomakkeiden kautta et se oli jotenki semmonen, hyvä, kokivat sen hyväksi...käytiin niitä läpi mutta tota, täytyy jotenki itsestäänselvyytenä sanoa että ne oli hyvin semmosia mitä kaikki oli toisistaan ajatellu...saatto olla joku yks tai kaks jollain eri et ku esimerkiksi se tulevaisuuden haaveet ni mulloli siel se tää kesämökki ni muut oli et joo niin se piti olla se mökki et pääsee uimaan--.”

Työskentelyn aikana perheissä otettiin huomioon tunteita ja toiveita tavallista korostuneemmin:

”..on siis ainakin sillain että tota, on niinku oikeen paneuduttu miettimään toisen...niinku mietitty, mistä toinen haaveilis tai mistä tulee iloseks--.”

Vanhemmat pohtivat läheisten antaman avun ja tuen merkitystä arjessa selviämislle. He pohtivat myös perheen vapaaehtoisia, vastavuoroisuuteen perustuvia epävirallisen verkoston yhteistyösuhteitaan. Työskentely on auttanut perhettä muodostamaan selkeämmän kuvan verkostoistaan ja niiden merkityksestä arjen sujumiselle. Työskentelyn eri vaiheissa ohjaus on tukenut koko perheen osallistumista.

”...lähetettiin hahmotteleen sitä et ketä meillä on tässä oikeesti läheisiä ja ketä meillä on tässä tukiverkkoo ja muuta, ja sitte tuli niinku selville et me ollaanki oikeesti tosi riippuvaisia monest ulkopuolisesta tahosta, ja sit et mikä meil on niinku hyvin ja mitä me tarvittais lisää ja sitä kautta sitte tuli ilmi just tää (lapsen) tarve, et niinku hoitajan tarve.”

Työskentelyn aikana vanhempien välinen ymmärrys molempien vastuista ja arkeen osallistumisen tärkeydestä lisääntyi. Virallisen ja epävirallisen verkoston kokonaisuudet hahmottuivat selkeämmin ja he löysivät uusia näkökulmia, vaikka varsinaisesti uutta verkostoihin ei rakennettukaan.

”...en oo kauheesti infonnut isää niistä palavereista, ja just että se on päässytkin mukaan niihin palavereihin, niin se on paljon enemmän kuin se et mä yritän kertoa mitä palaveris tapahtui tai lukee jotain epikriisiä tai pöytäkirjaa...siitäkin huomaa sen että kuinka tärkeää on et käydään nois palavereissa (yhdessä)”.

Voimavarojen ja tuen välittäminen perheelle

Kiinnostuneisuus perheiden arjesta ja myönteinen, tulevaisuuteen suuntaava ajattelu ohjaa perhekeskeistä suunnittelua. Työskentelyssä etsitään yhdessä arjen sujumista edistäviä tekijöitä ja samalla tunnistetaan niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat haasteita arjessa. Työskentely on joustavaa ja perheet voivat itse valita teemojen sisällä keskustelun aiheet. Tavoitteena on, että ensin perhe tulee tietoisemmaksi omasta tilanteestaan, verkostoistaan ja muutoksentarpeistaan. Ratkaisujen miettimisen jälkeen perhe päättää toimenpiteistä.

Vanhemmat toivat tapaamisissa keskustelun aiheiksi niitä virallisen palvelujärjestelmän piiriin kuuluvia hakuprosessejaan ja palveluntarpeitaan, jotka olivat perheessä ajankohtaisia tai joissa perhe koki olleen epäkohtia. Ammattilaisen rooli oli neuvoa ja opastaa perhettä paitsi teemojen työstämisessä, myös muissa esille tulevilla palveluntarpeilla. Joitakin ajankohtaisia palveluntarpeita myös löytyi: muun muassa fysioterapian neuvontakäynnille havaittiin olevan tarvetta, ja perhe pyysi työntekijää järjestämään sen.

Suunnitelmatyöskentelyn aikana vanhemmat kertoivat kuunnelleensa ja ottaneensa toisiaan aiempaa enemmän huomioon arjessa. He tekivät suunnittelun pohjalta päätöksiä erilaisista toimenpiteistä, joilla helpotettiin arkea ja lisättiin vanhempien tai koko perheen yhteistä aikaa.

”--no nyt on ainaki yritetty sitten enemmän...yritetty ottaa ain joku lasten päivä, (lapsi) sanoo mitä tehdään ja onhan meillä nyt semmosia ollut mut jotenki semmonen on lisääntyny--.”

”--hän (lapsi) sano et lähetään mieluummin, tota, metsään, et hän halua sieniä tutkia et sielä oltiin sit porukalla tutkiin suurennuslasilla et niitten aika on nyt, et tämmösiä nousee sieltä sitten, mä sanoin et se on ihan varteenotettava vaihtoehto ja niin lähdettiin metsään.”

Perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn tapaamisissa käydyt keskustelut auttoivat vanhempia jäsentämään arkeaan. Vanhemmat kertoivat työntekijän ikään kuin herätelleen heitä pohtimaan asioita:

”--selkeytyny kaikki asiat on selkeytyny vaikka kaikki se on tietty aina tiedossa siinä, mutta kun...se on vaan niin jännä kun sitä ei oo niinku pohtinu ja kirjottanu ja niinku oikeesti pysähtynyt miettimään ni, se...se kirkastuu ja sitte se auttaa tietenki sitä niin-kun...no ehkä meillä nyt ehkä suurimmaks osaks sitä henkistä hyvinvointia.”

”--on hyvä että kun on tullu sellasta ajatuksen vaihtoo...sä oot niinku vähän herätellyt mua niihin--.”

”työskentelyssä on ollut mukava huomata, millaisia ahaa-elämyksiä arjesta nousee ja haastaa itseään miettimään asioita syvällisemmin”

”--just se et ei meillä toimi mikään, mut sitten kun oikeen rupee miettimään, istuu alas...puntit on aika tasan hyviä ja huonoja oli jokseenkin yhtä paljon--.”

Jaettu vastuu ja yhteistyö

Projektissa kehitetyssä asiakastyön mallissa ja sen kokeilussa kiinnitettiin erityisen paljon huomiota perheiden kohtaamiseen. Perheet haluttiin kohdata avoimesti ja perhelähtöisesti. Kumppanuutta rakennettiin voimaantumisen näkökulmasta: tapaamiset aloitettiin aina kuulumisten vaihtamisella, jolloin perheet saivat mahdollisuuden vapaasti kertoa arjestaan, ajankohtaisista huolen

tai ilon aiheistaan. Näin perheet saivat tilaisuuden myös orientoitua työskentelyyn nostamalla haluamiaan aiheita yhteiseen keskusteluun.

”--ja itellekki ihan kiva et on joku, joka vähän kuuntelee ja saa kertoa sitten mielipiteitä...must tuntuu et mä olen kertonu sulle kaikki hammaslääkäriongelmista lähtien...on ollu ihan mukavaa että saa niinkun kertoa hyviä ja huonoja juttuja...eikä tavallaan ole sellasta kaavaa siinä, et nyt ollaan jonkun asian äärellä niin...olla jotenkin määrätty että mitä”

Kuulumisten vaihtamisella oli merkitystä tunnelman välittömyyden ja kiireettömyyden vahvistamiselle. Se loi pohjaa kumppanuuteen perustuvalla vuorovaikutukselle. Kuulumisten vaihtaminen tapaamisten alussa merkitsi perheelle kokemusta myönteisesti ja tasa-arvoisesti kohdatuksi ja kuulluksi tulemisesta.

”--Kun tänne tulee jotain asunnonmuutostyötyyppejä tai jotain mitä tahansa terapeutteja tai muit tämmösiä, ihmisiä mitä on paljon, ni että sit ku se on suoraan, suoraan niinku siihe asiaan ja ei niinkun, tuntuu et niitä ei oikeesti niinku kiinnosta meidän asiat niitä, mut just tässä et, oikeesti se niinku murtaa sitten niinku sen muurin siinä--”

Perhe koki työntekijän vammaisosaamisen helpottaneen ja sujuvoittaneen yhteistyötä. Vanhemmat pitivät mukavana sitä, että heitä kuunneltiin ja koko perheen arjesta oltiin kiinnostuneita. Erityisen tärkeänä he pitivät sitä, että he saivat vapaasti puhua haluamistaan asioista teemojen sisällä. Työntekijän antama ohjaus lomakkeiden täyttämisessä koettiin niin tärkeäksi, että ilman ohjausta se olisi ollut vaikeata tai jopa mahdotonta.

”Joo jos mä olisin saanu pelkän lomakkeen...ni mähän oisin niinku, pyöriny ja tuskastellu niitten kaa ja en ois saanu varmaan mitään, siis siihen täytettyä.”

”--ennemminkin ne (työntekijän antama ohjaus) on nimenomaan ollu vihjeitä vähän niinku suuntaa antavaa jos nyt tuntuu et joku lomake on ollu ihan tyhjä taulu et...oo niinku mitään lähteny niin vähä semmosta ajatusta, niin kyllä mä sit niinku oon päässy ajatukseen sisälle ja sit se on lähteny--.”

”--pelkän sen otsikon tai sen mitä siin (lomakkeessa) lukee, jos näkis, niin se ei ehkä avais sitä mut sit meidän keskustelu taas avas sen.”

Perheen yhtenäisyyden ja koskemattomuuden suojeleminen

PEKS-mallissa perhe on toiminnan keskiössä. Perhe päättää mitä suunnitelmaan kirjataan. Tavoitteena oli, että valmiissa suunnitelmassa tulisi näkyviin perheen tarina heitä tyydyttävällä tavalla.

Perheet suhtautuivat myönteisesti suunnitelman hyödyllisyyteen tulevaisuudessa ja he tietävät, missä ja miten he voivat suunnitelmaa käyttää: esimerkiksi lapsen hoito- ja kuntoutussuunnitelmapalaverissa ja palvelusuunnittelu-palaverissa.

”Et mä sanoin justiin et se (perhekeskeinen suunnitelmakansio) on kiva joskus näyttää jossain (palaverissa)...mulle tuli heti sellainen olo et täytyy niinku näyttää opettajalle tai jollekin--.”

Perheet kokivat, että ovat voineet itse päättää, mitä asioita suunnitelmaan kirjataan. Valmiissa suunnitelmassa on perheen tarina heitä tyydyttävällä tavalla kuvattuna. Perheelle tärkeät asiat nyt ja tulevaisuudessa sekä mikä toimii ja mikä ei toimi -osiot tuovat esille sen, millainen juuri tämä perhe on, ja ovat osa perheen tarinaa. Ohjaus on toiminut opastaen perhettä prosessissa eteenpäin.

”Mun mielestä varmaan ainakin se, että no nää meille tärkeät asiat, niin mun mielestä tässä ehkä näkyy just se, että joka perheelle

eri asiat on tärkeitä ja eri asiat tulevaisuudessa on tärkeitä...et tästä näkee minkälainen perhe on kyseessä.”

Perhe-tehtävän vahvistaminen

Perheen vahvistamiseen PEKS-työskentelyssä pyrittiin arjen jäsentämisellä voimavaralähtöisesti, toimivista asioista aloittaen. Tarkoitus oli herätellä vanhempia ensin pohtimaan, mitkä asiat ovat hyvin ja vasta sen jälkeen kiinnittämään huomiota arkea haastaviin tekijöihin.

Haastatellut vanhemmat ovat ajoittain kokeneet riittävän tiedon välittämisen viranomaisille haasteelliseksi. Asioiden pohtiminen kokonaisuuksina ja paperille kirjaaminen on selkiyttänyt arjen asioita ja auttanut vanhempia suuntaamaan ajatuksiaan arjen sujumiseen vaikuttaviin tekijöihin.

”--mikä meitä auttaa jaksamaan niin on no just meidän niinku ne läheiset ketä meitä nyt on ne muutamat tärkeet et niistä pidetään myös kiinni, ja sit varmaan tää niinku meidän välinen niinku perheen välinen ja vanhempien välinen vuorovaikutus ja semmonen niinku yhdessä toimiminen ne on niinku positiivisia ja sit et mitä haasteita niin on just se et me tarvitaan enemmän omaa aikaa (lapsesta), hoitajaa.”

Työskentelyä on helpottanut mahdollisuus käyttää eri ilmaisutapoja: jotkin asiat on helpompi piirtää kuin sanoa. Vanhemmat ovat kokeneet voineensa hyödyntää työntekijän apua asioiden pohtimiseen. Tapaamisaikojen ja -tiheyden päättäminen on ollut perheen kannalta joustava ratkaisu. Työskentely on ollut kiireettömämpää kun siihen on saanut riittävästi aikaa.

Perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely ennaltaehkäisevänä sosiaalityön käytäntönä

Perhelähtöisen suunnitelmatyöskentelyn taustalla on vaikuttanut halu kehittää vammaisten lasten ja perheiden palveluita. Asiakaslähtöisyyteen kiinnitettiin kokeiluvaiheessa huomiota muun muassa antamalla perheiden itse vaikuttaa tapaamisten määrään ja tiheyteen sekä työskentelytapoihin.

”--Se on ollu kiva et on ollu vaihtoehtoja...on ollu joustoa et välillä on joku asia helpompi tehdä yhdessä ja sit välillä on joku asia ollu helpompi saada aukeen kun on sumplanut sen sinne seuraavaan tapaamiskertaan--.”

”--niihin on mun mielestä saanut valita et miten sitä toteuttaa--.”

Perheitä pyydettiin vertaamaan perhekeskeistä suunnitelmatyöskentelyä aiempiin kokemuksiinsa yhteistyöstä eri viranomaistahojen kanssa. Työskentelyn tarjoama intensiivisempi ja pitkäkestoisempi asiakastyön malli verrattuna perinteiseen palvelusuunnitteluun koettiin perheissä hyväksi vaihtoehdoksi:

”--Tää on niinku semmosta et, niin sellasta ihmislähtöstä ja niin sellasta niinku läheisempää, et ku (muiden viranomaistahojen kanssa) se ei vaan toimi, vaikka ite kuinka haluais joustaa ja olla ymmärtäväinen niiden kiireiden ja resurssipulien ja muiden kanssa...ja (perhekeskeisessä työskentelyssä) on oikeesti niinku huomioitu meidän tarpeet siinä, no joka hetkessä. Pelkästään jo näillä käynneillä. Ja se, että on tiettenki kotiin tultu, niin mikä nyt kenellekin sopii mutta, et se on oikeesti sellasta joustavaa. Hyvin niinku vuorovaikutus toimii ja hyvin semmosta niinku, ei semmosta niinku liian virkatasosta et voidaan puhua ihan mitä vaan oikeastaan.”

Kiinnostuneisuus koko perheen arjesta yksittäisen perheenjäsenen sijaan koettiin perheissä myönteisenä. Perheet toivat esille työskentelyn prosessin-omaisuuden auttaneen asioiden jäsentymistä ja työskentelyn tarkoituksen ja tavoitteen ymmärtämistä.

”En mä ainakaan koe sitä mitenkään epämiellyttävänä...toisen hyvinvointi vaikuttaa taas siihe toiseenki. Et sehän on palapeli, eikä se ole valmis jos jokin pala on tavallaan laittamatta. Et kun jos se yks voi huonosti, niin sen palaa ei laitetakkaa siihen...kuitenki se on se perhe et eihän se oo vaan niinku se äiti, isä kaks lasta ja vammane.”

”No alukshan se oli tosi haastavaa, tuntui et se meni niinku (lapsi)-eellä, että, oli koko ajan et niinku mitä sä nyt meistä kyselet, et eihän nyt niinku mehän ollaan terveitä, et ei meillä täs mitään hätää...mut sit kun ymmärtää sen asian ja kun tulee niinku se idea siinä ilmi, niin sitten se on, tulee sellanen ahaa-elämys et ahaa, joo nyt mä ymmärrän ja sit alkaa löytyyn niitä asioita ja sit lopputuloksena ehkä niinku ymmärtääki sit oikeesti koko perheen näkökulmasta et kaikilla pitää olla asiat hyvin et sillä erityislapsella on ne asiat hyvin.”

Perheet kokivat myös voivansa käyttää valmistunutta suunnitelmaansa myöhemmin hyväkseen. Vanhemmat kokivat suunnitelman hyväksi tiedon siirron välineeksi tulevaisuudessa. Suunnitelmaan voi palata yhä uudestaan ja sitä voidaan täydentää. Suunnitelmalla voi olla eri merkityksiä tulevaisuudessa. Sitä voi käyttää itsenäisesti täydentämällä tai vain muistelemalla, millaisia ratkaisuja mihinkin tilanteeseen on aiemmin löydetty. Suunnitelmalla nähtiin eniten merkitystä perheen tilanteen muuttuessa, esimerkiksi perhekoon kasvaessa, lasten siirtymisvaiheissa, perhesuhteiden muutoksissa.

10 TULOSTEN YHTEENVETO

Tutkimuksen tulosten perusteella perheiden kokemukset työskentelystä olivat myönteisiä. Teorialähtöisen sisällönanalyysin tulokset sijoittuivat kaikille tai lähes kaikille perhelähtöisyyden periaatteiden osa-alueille. Siten perhekeskeistä suunnitelmatyöskentelyä voidaan pitää perhelähtöisenä menetelmänä (ks Dunst et al 1991, 117.) Työntekijän ohjaus koettiin työskentelyssä tärkeäksi, jota ilman lomakkeiden täyttäminen olisi ollut jopa mahdotonta.

Taulukossa 1 on esitetty tutkimuksen tulosten sijoittuminen perhelähtöisyyden periaatteiden kuudelle osa-alueelle. Tutkimuksessa saatiin runsaasti tuloksia, jotka ovat yhteneväisiä perhelähtöisyyden periaatteiden ja yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden kanssa.

TAULUKKO 1 Perheiden kokemukset perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden toteutumisesta ja työskentelyn hyödyistä

Perheiden kokemukset perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden toteutumisesta ja työskentelyn hyödyistä	
1 Perheen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vanhemmat löysivät uusia näkökulmia perheen verkostoihin ➤ perheenjäsenten välinen ymmärrys lisääntyi ➤ verkostot ja niiden merkitys arjen sujumiselle jäsentyivät
2 Voimavaraistuminen ja tuki	<ul style="list-style-type: none"> ➤ perheenjäsenet kuuntelivat ja ottivat toisiaan paremmin huomioon arjessa ➤ perheet tekivät suunnittelun pohjalta päätöksiä toimenpiteistä
3 Jaettu vastuu ja yhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> ➤ kuulumisten vaihtamisella oli merkitystä kumppanuuteen perustuvan vuorovaikutuksen edistäjänä ➤ työntekijän vammaisosaaminen sujuvoitti yhteistyötä ➤ perheet pitivät erityisen tärkeänä sitä, että he saivat vapaasti puhua haluamistaan asioista teemojen sisällä ➤ perheet kokivat lomakkeiden täyttämisen ilman työntekijän antamaa oh-

	jausta vaikeaksi, jopa mahdottomaksi
4 Perheen arvojen ja kulttuurin kunnioittaminen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ perheet suhtautuivat myönteisesti suunnitelman hyödyllisyyteen ➤ perheet tietävät, miten ja missä he voivat suunnitelmaa käyttää ➤ perheet kokivat voineensa itse päättää, mitä suunnitelmaan kirjataan ➤ perheet ovat tyytyväisiä siihen, miten heidän oma tarinansa tulee ilmi lopputuloksessa
5 Perheen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ arjen asioiden pohtiminen kokonaisuuksina ja kirjaaminen selkiytti asioita ja auttoi vanhempia suuntaamaan ajatuksia arjen sujumiseen eri tavoin vaikuttaviin tekijöihin ➤ perheet pitivät hyvänä mahdollisuutta käyttää eri ilmaisutapoja ➤ tapaamisajoista ja – tiheydestä päättäminen oli perheille joustava ratkaisu ➤ riittävän ajan varaaminen teki työskentelystä kiireetöntä
6 Perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely ennakkoivana sosiaalityön käytäntönä	<ul style="list-style-type: none"> ➤ perhe työskentelyn keskiössä ➤ työskentelyssä kiinnitettiin huomiota asiakaslähtöisyyteen ➤ perheet kokivat myönteisenä kiinnos-

	<p>tuksen koko perheen arkea kohtaan yksittäisen perheenjäsenen sijaan</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ vanhemmat pitävät suunnitelmaa hyvänä tiedon siirron välineenä ➤ vanhemmat kokivat, että suunnitelmaan voi palata uudestaan ja sitä voi täydentää ➤ suunnitelman nähtiin soveltuvan perheen elämänmuutosten ja lasten siirtymävaiheiden tueksi
7 Yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ohjauksen merkitys lomakkeiden täyttämässä koettiin tärkeäksi ➤ perheet päättivät mitä asioita suunnitelmaan kirjataan ➤ suunnitelman lomakkeet ja valmiit suunnitelmat ovat perheiden hallussa

Tuloksia tarkasteltaessa yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn näkökulmasta voidaan todeta, että perhekeskeiseen suunnitelmatyöskentelyyn osallistuneet perheet saivat yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden mukaisesti itse päättää, mitä suunnitelmiin kirjattiin. Perheet olivat tyytyväisiä siihen, miten perheiden oma tarina tuli esille valmiissa suunnitelmissa. He myös tiesivät, miten ja missä he voisivat suunnitelmaansa käyttää. Työskentelyn aikana suunnitteluun käytetyt lomakkeet olivat kokonaan perheiden hallussa eikä niitä kopioitu. Myös valmiit suunnitelmakansiot jäivät perheille itselleen. Näin perheillä oli todellinen päätösvalta suunnitelmiensa sisällön ja käytön suhteen.

Tutkimuksen toisena tutkimustehtävänä oli selvittää, millaista hyötyä perheet kokivat työskentelystä saaneensa. Perheet toivat sekä työskentelyn aikana että haastattelussa esille useita hyötyjä. Perhekeskeisen suunnitelman nähtiin toimivan hyvänä tiedon siirron välineenä, jota perheet olivat motivoituneita myös käyttämään muun muassa lasten tilapäishoitopaikkoihin ja muille hoitoon ja kuntoutukseen osallistuville tahoille tarpeellisen tiedon välittämisessä. Vanhemmat kertoivat suunnitelmatyöskentelyn myös selkiyttäneen asioita, jäsentäneen arkea ja edistäneen myönteistä ajattelua. Perheenjäsenten välinen ymmärrys toisiaan kohtaan oli korostuneempaa kuin aiemmin.

11 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Perhelähtöisyydestä ja yksilökeskeisestä suunnitelmatyöskentelystä tehtyjen aiempien tutkimusten perusteella voitiin odottaa perheiden PeKS-työskentelystä saamien kokemusten liittyvän suurelta osin perheiden ja työntekijän välisen yhteistyön laatuun. Perheet kokivat työskentelyn myönteisenä. Perheet toivat esille hyötynsä työskentelystä konkreettisen suunnitelman muodossa sekä erilaisina myönteisinä kokemuksina.

Opinnäytetyön tutkimus osoitti, että perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely on perhelähtöinen asiakastyön malli, joka myötäilee myös yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteita.

Vammaispalveluhankkeen kehittämistehtävät pyrkivät muun muassa edistämään palvelujärjestelmän muutosta vammaisten lasten ja perheiden hyvinvoinnin huomioimisen suuntaan yhteiskunnassamme. Muutos tarvitsee tuekseen kehittämistyötä, uusia toimintamalleja ja niiden juurruttamista käytännön työhön (Vammaispalveluhanke 2013, Kaste 2012–2015.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena on edistää perheiden palveluiden ja kuntoutuksen ohjaajien (AMK) ammatillisen osaamisen kehittymistä kohti parempaa asiakas- ja perhelähtöisyyttä. Opinnäytetyö on yhteiskunnallisessa kontekstissa Vammaispalveluhankkeen kautta. Vammaispalveluhanke on päättynyt lokakuussa

2013. Opinnäytetyöllä on ajankohtainen merkitys hanketyössä luodun hyvän käytännön, perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn juurruttamisessa käytännön työhön.

11.1 Eettisiä näkökohtia

Tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä on pohdittu tutkimuksessa eri näkökulmista. Tutkimukselle haettiin tutkimuslupa Eteva kuntayhtymän tutkimustoimikunnalta. Luvan edellytyksenä oli hyväksyntä myös kuntayhtymän eettiseltä lautakunnalta. Lupa myönnettiin kesäkuussa 2013.

Tutkimusperheet valikoituivat hankkeeseen kuntien vammaispalveluiden sosiaalityön kanssa tehdyn yhteistyön kautta. Perheiltä on hankkeessa tapahtuvaan tietojen vaihtoon pyydetty oma suostumuksensa, joka on arkistoitu Vammaispalveluhankkeen materiaalien mukana.

Tutkimuksen laadun ja luotettavuuden kannalta eettisyyden toteutuminen tutkimuksessa on tärkeää. Eettisyyden toteutumisen arviointiin liittyy muun muassa tutkittavien aseman tarkastelu. *Tutkittavien suojalla* tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla pyritään varmistamaan tutkittavien ihmisoikeuksien toteutuminen tutkimuksessa. Laadullisessa, ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa tutkittavien suojaan kuuluu tutkittavien tiedottaminen tutkimuksen taustoista, tarkoituksesta, tavoitteista ja mahdollisista vaikutuksista tutkittaviin heille ymmärrettävällä tavalla. Tutkimukseen osallistumisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135.) Opinnäytetyötä varten perheiltä pyydettiin erillinen suostumus (liite1) perheitä tavattaessa. Suostumuslomakkeessa myös kerrottiin tutkittavien suojaan liittyvistä aiheista. Tutkimukseen osallistuneet perheet antoivat oman tarinansa tutkimuskäyttöön. On mahdollista, että perheet ja perheiden tarinat voivat olla kuntien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tunnistettavissa, huolimatta siitä, että opinnäytetyön raportoinnissa tunnistetiedot poistettiin.

Teemahaastattelu vei perheen aikaa noin kahden tunnin ajan, ja saattoi vaatia järjestelyitä muun arjen osalta. Opinnäytetyön ja toisaalta projektityön tekijä tunnisti olevansa kaksoisroolissa; projektityöntekijänä kehittäen ja kokeillen mallia perheiden kanssa, opinnäytetyön tekijänä haastatellen perheitä ja keräten heiltä palautteen työskentelystä. Perheiden kannustaminen aitoon ja kriittiseen palautteen antamiseen nousi tärkeäksi reflektoinnin kohteeksi opinnäytetyön edetessä. Tutkijan vaitiolositoumus toteutui opinnäytetyön tekijän työsuhteen edellyttämän, Eteva kuntayhtymän vakituisten työntekijöiden vaitiolosopimuksen kautta. Tutkimusta eivät rahoittaneet hankkeen ulkopuoliset tahot.

11.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on määrällistä tutkimusta hankalampaa määritellä tietyillä tavoilla tapahtuvaksi sen keskeisyydestä huolimatta (Tuomi & Sarajarvi 2009, 134.) Luotettavuus ja toistettavuus ovat termejä, jotka perinteisesti liitetään määrälliseen tutkimukseen (Hirsjärvi et al 2009, 233.) Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnista on useita eri käsityksiä (Vilkkä 2005, 158). Luotettavuutta tukee tutkimuksen toteutuksen kaikkien vaiheiden tarkka ja totuudenmukainen selostaminen sekä tehtyjen valintojen perusteleminen (Hirsjärvi et al 2009, 232-233.)

Tärkeitä tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavia seikkoja ovat opinnäytetyön tekijän perehtyneisyys perhelähtöisyyteen, erityisesti perhelähtöisyyden periaatteisiin sekä yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden tuntemus. Yksilökeskeisen suunnitelmatyöskentelyn osalta valmistautuminen oli hieman perhelähtöisyyttä vähäisempää sillä opinnäytetyön tekijällä oli käytettävissään aiempaa täydennyskoulutusta ja käytännön kokemusta aiheeseen liittyen. Perhelähtöisyyden osalta valmistautuminen edellytti laajempaa perehtymistä. Tämä aloitettiin perhelähtöisyyden periaatteiden huolellisella suomen-tamisella. Sen jälkeen opinnäytetyön tekijä luki periaatteita aktiivisesti, pyrkien

ymmärtämään lukemansa syvällisesti. Samaan aikaan luettiin myös muuta lähdeaineistoa.

Teorialähtöinen sisällön analyysi rakentui perhelähtöisyyden periaatteille, joka on muun muassa toimintatapojen perhelähtöisyyden arviointiin soveltuva validi mittari (Dunst & Trivette 1994, 37-39., Dunst et al. 1991, 117.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa korostuu kuvausten ja tulkintojen sekä selitysten välinen yhteensopivuus (Hirsjärvi et al 2009, 232.) Tässä opin- näytetyössä luotettavuuteen on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota tulkin- tojen perustelemisella mahdollisimman hyvin tulkintoja myötäilevien, haasta- teltavien puheesta otettujen suorien lainausten avulla.

12 SUOSITUKSET JA JATKOKEHITTÄMISEHDOTUKSET

Kehittämishankkeessa mukana olleet perheet toivat haastattelussa esille, että perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely voi olla hyödyllinen perheelle, jossa koetaan tarpeelliseksi pohtia arjen jäsentämistä ja perheen tarpeita tavan- omaista palveluohjausta intensiivisemmällä tavalla. Erityisen hyödyllisenä PeKS-työskentelyä vanhemmat pitivät ennen ensimmäisen palvelusuunnitel- man tekemistä. Tutkimuksen tulosten perusteella perhekeskeistä suunnitelma- työskentelyä voidaan suositella palvelutarpeiden arvioinnin avuksi niille per- heille, jotka ovat työskentelyyn motivoituneita. Motivoituneisuus on tärkeää, koska työskentelyssä on oleellista koko perheen vapaaehtoinen osallistumi- nen. Tämän lisäksi mallin lähtökohtana on kiinnostuneisuus koko perheen ar- jesta yksittäisen perheenjäsenen sijaan. Tutkimuksen tulosten perusteella PeKS-malli on soveltuva ja sitä voi suositella kuntoutuksen ohjaajien (AMK) työvälineeksi perhetyöhön.

Tutkimuksen aikana nousi esille joitakin jatkotutkimusaiheita vammaisten las- ten perheiden arkeen ja palveluntarpeiden arviointiin liittyen. Kanta- ja Päijät- Hämeen osahankkeessa perhekeskeinen suunnitelmatyöskentely pilotoitiin

kolmen perheen kanssa. Jatkossa tutkimus olisi hyvä toistaa laajemmalla aineistolla tulosten rikastuttamiseksi. Alueellinen laajentaminen voisi tuoda nyt tehtyä tutkimusta paremmin esille sen, millaisia vaikutuksia tuloksiin olisi esimerkiksi palveluiden saatavuuden eroilla ja pitkillä välimatkoilla. Tutkimukseen sopivia, motivoituneita perheitä saattaisi laajemmalta alueelta löytyä enemmän. Laajemmalla aineistolla tehtynä vertailututkimuksena voitaisiin selvittää, millaista hyötyä perhekeskeisen suunnitelmatyöskentelyn periaatteiden yhdistämisellä saadaan suhteessa periaatteisiin erotettuna toisistaan. Myös perheyön ammattilaisten toimintakulttuurien kehittymisestä tulisi tehdä kattavampia ja ajankohtaisia tutkimuksia.

LÄHTEET

A 18.9.1987/759. Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 24.5.2013.

<http://www.finlex.fi> ajantasainen lainsäädäntö.

A 1.12.1989/1062. Erikoissairaanhoidolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 24.5.2013. <http://www.finlex.fi> ajantasainen lainsäädäntö.

A 28.1.1972/66. Kansanterveyslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 24.5.2013. <http://www.finlex.fi> ajantasainen lainsäädäntö.

A 3.8.1992/733. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 24.5.2013.

<http://www.finlex.fi> ajantasainen lainsäädäntö.

A 30.12.2010/1326. Terveystietolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Viitattu 22.3.2014. <http://www.finlex.fi> ajantasainen lainsäädäntö.

Department of Health, 2010. Personalisation through Person-Centered Planning. Saatavissa:

http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130107105354/http://www.dh.gov.uk/prod_consum_dh/groups/dh_digitalassets/@dh/@en/@ps/documents/digitalasset/dh_115249.pdf viitattu 17.6.2013

Dunst, C.J., Johanson, C., Trivette, C.M., & Hamby, D. 1991. Family-oriented early intervention policies and practices: Family-centered or not? *Exceptional Children* 58 , 2, 115-126.

Dunst, C.J., Trivette, C.M., & Deal, A.G. (toim.) 1994. Aims and principles of family support programs. Teoksessa C.J. Dunst, C.M. Trivette & A.G. Deal (toim.) *Supporting & strengthening families*. Cambridge: Brookline Books, 30-48.

Dunst, C.J., Dempsey, I. 2007. Family-Professional Partnerships and Parenting Competence, Confidence, and Enjoyment. *International Journal of Disability, Development and Education* 54, 3, 305-318.

Eteva kuntayhtymä. Toimintaa ohjaavat arvot www.eteva.fi viitattu 26.2.2014

Eteva kuntayhtymä. <http://www.eteva.fi/Eteva/> Viitattu 13.3.2014

Heräjärvi, Niina 2010. Kouluikäisen vaikeavammaisen lapsen perheen yksilöllinen tilanne: ekokulttuurinen perhehaastattelumenetelmä ja ICF-CY perheen

tuen tarpeen ja voimavarojen tunnistamismenetelminä. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto Kasvatustieteiden laitos.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kasteohjelma:

http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut/Hyvinvointi_ja_terveys/Kasteohjelma viitattu 21.5.2013

Kuntoutusohjausnimikkeistö. Opas sisältöön ja käyttöön. 2010. Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Kyngäs, H., Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 11, 3-12.

Lehto-Lundén, Tiina, 2012. Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu kehitysvammaisten henkilöiden kokemana. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37437?show=full> viitattu 24.5.2013

Mattus, M-R. 2001. Valtaistava ja yhteistyötä avaava haastattelumenetelmä perhelähtöisessä Interventiossa. Acta Universitatis Lapponiensis 44. Lapin Yliopisto. Rovaniemi. Saatavissa:

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-2011151002>

Määttä, P., & Rantala, A. 2010 Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rantala, Anja 2002. Perhekeskeisyys- puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Robertson, J., Emerson, E., Hatton, C., Elliott, J., McIntosh, B. et al, 2005. The Impact of Person Centred Planning for people with Intellectual Disabilities in England: A Summary of Findings. Lancaster University: Institute for Health Research.

Sanderson, H. & Acraman, C. & Sure Start Waterbridge 2004. Family Essential Lifestyle Plans. Saatavissa:

<http://www.helensandersonassociates.co.uk/media/10232/family%20essential%20lifestyle%20plans.pdf>

Salminen, M. & Rämö, S. 2012. YKS-käytäntöjen alkukartoitus. Hämeenlinnan kaupunki, Virvelinranta YKS-osahanke. saatavissa:

http://www.innopark.fi/attachments/uudet_hankeaineistot/pumppu_virvelinranta_yks_alkukartoitus.pdf viitattu 26.2.2014

Sauna-aho Oili 2011. Asiakslähtöisyys yksilökeskeisessä elämänsuunnittelussa (YKS) ja yksilökeskeisessä käytännössä. Teoksessa Arjessa mukana-pohdintoja asiakslähtöisyydestä. Hämeenlinnan kaupunki, 35-38. Saatavissa: http://www.e-julkaisu.fi/hameenlinnan_kaupunki/arjessa_mukana_asiakslähtöisyys/

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) 2012-2015

<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1578410> viitattu 21.5.2013

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja Terveysministeriö. Helsinki.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf viitattu 23.5.2013

Tuomi, J.& Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Valtiovarainministeriön asiakkuusstrategia-luonnos:

http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20130318_Julkis/asiakkuusstrategia_kaikki_luonnos.pdf viitattu 23.5.2013

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vammaispalveluhanke Etevan sivuilla:

<http://www.eteva.fi/Eteva/Projektit-ja-hankkeet/Vammaispalvelujen-kehittaminen/> viitattu 22.3.2014

Vammaispalveluhankkeen Etevan osahanke Innokylässä:

<https://www.innokyla.fi/web/hanke134639> viitattu 28.3.2013

LIITTEET

Liite 1. Suostumuslomake opinnäytetyöhön osallistuville perheille.

LUPA TIETOJEN KÄYTTÖÖN TUTKIMUSTARKOITUKSEEN

PERHEKESKEISEN SUUNNITELMATYÖSKENTELYN KEHITTÄMINEN VAMMAISPALVELUHANKKEESSA

Hyvinkään ja Riihimäen kaupungit ja Eteva kuntayhtymä tekevät yhteistyötä Vammaispalvelujen valtakunnallisen kehittämishankkeen 2010–2013 (<http://vammaispalveluhanke.eteva.fi>) Etevan osahankkeessa. Kehittämistyön kohteena ovat vammaisten lasten perheiden palvelut, erityisesti perheitä tukevan toimintamallin luominen, pilotointi ja käyttöönotto. Hankkeessa on syyskuusta 2012 (elokuun loppuun 2013) lähtien toiminut projektityöntekijä, jonka tehtäviin on kuulunut vammaisten lasten ja perheiden palveluiden yhteiskehittäminen perheiden kanssa. Kehittämistyön tarkoituksena on ollut kehittää yhdessä vammaisten lasten perheiden kanssa tuen tarpeen esiin nostamiseen ja arviointiin asiakastyön malli, jossa yhdistyy perhelähtöisyyden ja yksilökeskeisen elämänsuunnittelun periaatteet. Perhelähtöisen suunnitelmatyöskentelyn tärkeimpänä tavoitteena on perheiden kannalta edistää sujuvaa arkea ja hyvää elämää. Lisäksi tarkoituksena on saada perheiden tarpeet ja toiveet selkeästi esille, kuuluvien ja palvelurakenteiden kehittämisen osaksi.

Opinnäytetyön tarkoituksena on arvioida tehtyä työtä. Arviointia varten toteutetaan hankkeen pilottiperheille teemahaastattelu. Haastattelussa perheille tullaan esittämään kysymyksiä seuraavista teemoista: 1) Avoin palaute työskentelystä 2) Perhekeskeisen suunnitelman lomakkeet 3) perhetyöntekijän rooli työskentelyssä ja 4) perheiden kokemukset perhekeskeisyydestä työskentelyssä. Haastattelu nauhoitetaan myöhemmää käsittelyä varten. Kehittämishankkeen tekijä sitoo vaitolovelvollisuus. Haastattelussa saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja asiakkaan anonymiteetti suojataan. Haastatteluista voidaan poimia katkelmia raporttiin, joista kertojan henkilöllisyys ei tule esiin. Aikaa haastatteluun kuluu 1-1,5 tuntia. Tutkimuksessa kerätty aineisto ja saadut tiedot tallennetaan ja käsitellään tieteellisesti ja eettisesti hyväksyttävien käytäntöjen mukaisesti. Tulokset julkaistaan kehittämishankeraporttina.

Haastattelu on osa Jyväskylän Ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen suunnittelun ja ohjauksen koulutusohjelman (210 Op) opintoihin liittyvää työelämän kehittämishankkeena tehtävää opinnäytetyötä. Kehittämishankkeen toimeksiantajana on Vammaispalveluhankkeen Etevan osahanke 2011-2013.

Lisätietoja tutkimuksesta antaa kehittämishankkeen tekijä, AMK-opiskelija ja projektityöntekijä Laura Viitanen (puh. 040-304 7857 e-mail: laura.viitanen@eteva.fi).

_____

Annan suostumukseni käyttää haastattelussa tulleita tietoja kehittämishankkeessa

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

ETEVA

KASTE
Kuntien yhteinen palvelu

Liite 2. Perhelähtöisyyden periaatteet

<p>1. Yhteenkuuluvuuden tunteen tukeminen</p> <p>Edistetään yhteisiä arvoja ja tarpeita omaavien ihmisten välistä kanssakäymistä tavalla, joka luo vastavuoroisesti suotuisia riippuvuussuhteita (yhteisöllisyyden, yhteenkuuluvuuden tunteen tukeminen)</p>	<p>Interventioiden tulee <u>keskittyä yhteisön ja perheenjäsenten välisten riippuvuussuhteiden rakentamiseen.</u></p> <p>Interventioiden tulee painottua <u>yhteisiin tarpeisiin tukien kaikkia ihmisiä,</u> ja perustaa interventio-toimenpiteet noille yhteneväisyyksille.</p>
<p>2. Voimavarojen ja tuen välittäminen</p> <p>Tukijärjestelmien rakentaminen voimavarojen virtaamista edistäväksi siten, että ne auttavat vanhempia toteuttamaan vanhemmuuden vastuitaan.</p>	<p>interventioiden tulee keskittyä <u>rakentamaan ja vahvistamaan perheen epävirallisia tukiverkkoja,</u> ennemmin kuin riippuvuutta ainoastaan ammattilaisten tukijärjestelmistä</p> <p>Voimavarojen ja tuen muodot tulisi olla vanhemmille mahdollisia siten, että ne olisivat <u>joustavia, yksilöllisiä ja vastaisivat koko perheen tarpeisiin.</u></p>
<p>3. Jaettu vastuu ja yhteistyö</p> <p>Perheiden ja ammattilaisten välillä jaetaan ideoita ja kykyjä tavoilla, jotka rakentavat ja vahvistavat yhteisiä sopimuksia</p>	<p>Interventioiden tulee ensisijaisesti palvella <u>vanhempien ja ammattilaisten välistä kumppanuutta,</u> perheen tukemisessa ja vahvistamisessa.</p> <p>Perheiden ja palveluntarjoajien välinen tuen ja voimavarojen, resurssien ”liikkumisen” tulee perustua <u>vastavuoroiseen kunnioitukseen ja puolueettoman tiedon jakamiseen</u></p>
<p>4. Perheen yhtenäisyyden suojeleminen</p>	<p>voimavarojen ja tuen tarjoaminen perheelle tulee tapahtua siten, että</p>

<p>nen. Perheen uskomusten ja arvojen kunnioittaminen, ulkopuolelta tulevalta muutospaineelta suojeleminen</p>	<p><u>se kehittää, rohkaisee ja ylläpitää terveitä, tasapainoisia suhteita kaikkien perheenjäsenten välillä.</u></p> <p>Interventiot tulee toteuttaa tavalla, joka <u>hyväksyy, arvostaa ja suojelee perheen yksityisiä/ omia ja kulttuurisia arvoja ja uskomuksia.</u></p>
<p>5. Perhe-tehtävän vahvistaminen. Edistetään niitä perheiden kykyjä/ kehittymismahdollisuuksia joita perhe tarvitsee saadakseen voimavarat käyttöönsä ja suorittaakseen vanhemmuuden tehtävää tavalla, jolla on voimavaraistavia seurauksia.</p>	<p>Interventioiden tulee <u>rakentua perheen voimavaroille</u> ennemmin kuin keskittyä korjaamaan heikkouksia, <u>ensisijaisena tapana</u> perheen vahvistamisessa.</p> <p>Voimavarat ja tuki tulee olla perheiden käytettävissä siten, että perheillä on <u>maksimoitu päätösvalta suhteessa palveluihin</u>, joita he saavat.</p>
<p>6. Ennaltaehkäisevät sosiaalityön käytännöt. Asiakaslähtöisten, perhettä tukevien ja vahvistavien sosiaalityön mallien ja käytäntöjen omaksuminen</p>	<p>Palvelusuunnittelun tulee edistää perhettä tukevia ja kannustavia, ennemmin kuin hoitavia, lähestymistapoja viitekehyksenä perheiden tukemisessa.</p> <p>Voimavarojen ja tuen välittäminen ("liikkeelle laittaminen") tulee olla toteutettu asiakaslähtöisesti ennemmin kuin palveluntarjoaja-lähtöisesti tai ammattilaisten määräämänä.</p>

Liite 3. Teemahaastattelurunko

Millaista palautetta haluaisitte työskentelystä antaa? Millaisena olette kokeneet työskentelyn?

1 Perheen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen

- Onko mielestänne perhekeskeisessä suunnitelmatyöskentelyssä kaikille perheenjäsenille annettu riittävät mahdollisuudet tuoda omat toiveensa, ajatuksensa ja tarpeensa esille? Onko perheessä keskusteltu esiin nousseista asioista?
- Onko suunnitelmatyöskentely edistänyt tai lisännyt perheenjäsenten välistä ymmärrystä toisiaan kohtaan? Miten se on näkynyt arjessa?
- Työskentelyssä on kartoitettu perheellenne tärkeitä ihmisiä. Oletteko työskentelyn aikana tulleet aiempaa tietoisemmiksi tai saanut uusia näkökulmia oman perheenne verkostoista? Oletteko löytäneet uusia mahdollisuuksia verkoston hyödyntämiseen arjen sujumisessa?

2 Voimavaraistuminen ja tuki

- Oletteko tehneet joitain muutoksia arkeenne suunnitelmatyöskentelyn perusteella? Millaisia?
- Onko työskentelyn aikana löytynyt joitakin palveluntarpeita, joita on lähdetty viemään eteenpäin? Millaisia ja miten asiat ovat edenneet? Onko lopputulos mielestänne ollut perheen kannalta joustava ratkaisu?

3 Jaettu vastuu ja yhteistyö

- Millaisena olette kokeneet työskentelyn projektityöntekijän kanssa? Millaista yhteistyö on ollut? Onko tapaamiset voitu sopia perheellenne sopivaan ajankohtaan?
- Perhekeskeisen suunnitelman lomakkeet ovat hyvin yksinkertaisia, eivätkä ne sisällä juurikaan vihjeitä siitä, mitä niihin voisi

kirjoittaa. Oletteko kokeneet saaneenne riittävästi ohjausta ja "vihjeitä" lomakkeiden käyttöön?

- Oletteko saaneet työntekijältä tietoa palveluista, entä muu perheen tarvitsema tieto?

4 Perheen arvojen, kulttuurin ja koskemattomuuden suojeleminen

- Oletteko voineet itse täysin päättää, mitä asioita suunnitelman eri osiin kirjataan?
- Suunnitelma on otsikoitu "meidän perheen suunnitelmaksi". Näkyykö lopputuloksessa teidän perheen oma tarina koko perhettä tyydyttävällä tavalla?

5 Perheen vahvistaminen

- Onko työskentelyssä pystytty löytämään niitä jo olemassa olevia asioita, jotka tekevät arjestanne toimivaa?
- Entä onko löydetty niitä solmukohtia, jotka asettavat haasteita arjen sujumiselle ja vanhempien jaksamiselle?
- Oletteko kokeneet löytäneenne työskentelyn aikana ratkaisuja näihin solmukohtiin?
- Oletteko saaneet itse valita työskentelytavat? (esimerkiksi sen, miten paljon työstätte aiheita itse ja miten paljon projektityöntekijän kanssa, millaisia menetelmiä käytätte, lomakkeita vai ei jne..)

6 Perhekeskeinen suunnitelma ennaltaehkäisevänä sosiaalityön käytäntönä

- Kuinka monta tapaamista suunnitelmatyöskentelyssä mielestänne tulisi vähintään olla? Onko toteutunut työskentely mielestänne ollut riittävää kestoltaan ja tiheydeltään? Oletteko voineet itse määritellä em. asiat?

- Perinteisessä palvelusuunnittelussa keskitytään enemmän vammaiseen perheenjäsenen asioihin, kun taas perhekeskeisessä suunnittelussa koko perheen arki on kiinnostuksen kohteena. Miten olette kokeneet kaikkien perheenjäsenten osallistumisen suunnitteluun?

Mitä vielä haluaisitte lisätä? Onko jotain, mitä haluaisitte vielä kertoa asian tiimoilta?